

4967

96606

A MAGYAR IPAR
ÉS AZ
IPARPÁRTOLÁS FELADATA.

ÁLLAPOTAINK ÉS TEENDŐINK AZ IPARÜGY
TERÉN.

IRTA

E. ILLÉS LÁSZLÓ.

ARAD, 1880.

Kiadja az aradi I. általános ipartársulat.

MÉLTÓSÁGOS

Gróf ZICHY JENŐ Úrnak,

A HAZAI IPAR

BUZGÓ PÁRTOLÓJÁNAK.

Méltóságos Uram!

„A magyar iparos műhelye Magyarország politikai önállóságának fellelegvára. Ezt a fellelegvárat az államon kívül a magyar társadalomnak kell megvédelmeznie.“

Ez azon igazság, melynek Méltóságod a legközelebbmult napokban szószólója lett, melyre csak utalnia kelle Méltóságodnak, hogy lelkesedést, buzdulást keltsen minden honfi szívében és programmjává tegye azt egy oly mozgalomnak, melytől áldásos következményeket vár szegény hazánk népe.

Nem mulékony, feltámadó és újra elhangzó jelszó ez, hanem egy tetterős, az évtizedek mulasztásainak tudatával bíró, saját kárán tanult nemzet szilárd elhatározásának kifejezése, melynek okvetlen meg kell hoznia gyümölcseit.

Hogy megfogja hozni, az iránt nyugodt mindaz, a ki tudja, hogy Méltóságod áll az ügy élén; Méltóságod, a közügyek fáradhatlan bajnoka, kinek példája mindenkiben felfogja ébreszteni a vágyat: használni a magyar ipar és ezáltal közvetve a magyar haza, a nemzet ügyének.

E nemes példa buzdító hatása alatt született ezen igénytelen művecske, mely a hazai iparügy terén megfigyelt állapotokat s azok orvoslásának eszközeit igyekszik megvilágítani.

Midőn ezt Méltóságod nevének aegise alatt bátorkodom az ipart pártoló közönség elé bocsátani, teszem ezt azon mély tisztelet által ösztönöztetve, melylyel Méltóságod iránt viseltetni szerencsém van s azon biztos tudatban, hogy e név varázsa elfogja olvasatni szerény soraimat minden igaz honfival.

Fogadja Méltóságod szívesen hazafikötelességem teljesítésének e parányi jelét, mely vajha egy porszemnyivel járulna azon ügy előmozdításához, melynek érdekében Méltóságod buzgólkodik.

Méltóságodnak

Aradon, 1879. október 15-én,

alázatos szolgája

E. Illés László.

I.

Mióta alkotmányosságunk kezdetét vette és szabad mozgathatásunk tényezőinek birto-
kában figyelmesebben kezdhettük vizsgálni
azon hazai állapotokat, melyeken változtatni
azelőtt nem állott hatalmunkban s melyekkel
ép ez okból nem is sokat törődtünk; mióta
kaput nyitottunk a nyugateurópai eszméknek
s azokat nemcsak magunkba szívni, de ter-
jeszteni is feladatunkká tettük; mióta az 1867-
iki párisi, és 1873-iki bécsi világkiállítások a
tapasztalások oly gazdag tárházai gyanánt
nyíltak fel előttünk: tudatával vagyunk azon
szomorú ténynek, hogy hazai iparunk nem-
csak nem felelhet meg azon várakozásoknak,
melyeket egy életerős nemzet kifejlett ipará-
val szemben táplálni jogosítva van, de a szó
szoros értelmében véve hazai iparunk nem is
létezik; nem nevezhetvén ilyennek a szűk kör-

ben mozgó s a mindennapi szükséglet kielégítésére szorítókozó termelést a külföldi és ausztriai iparczikkével szemben, melyek léptenyomon elárulják, hogy Magyarországon nincsen piacza a magyar iparczikkéknek.

Honnét van ez? Mi ennek az oka?

Mig a szomorú elnyomatás időszaka alatt csak nemzeti jellegünk és nyelvünk megóvása képezte egyedüli törekvésünket s e mellett kénytelenek voltunk a közélet minden teréről visszavonulni s a haladás és fejlődés minden eszközéről lemondani, nagyot fordult körülöttünk a világ. A gőzerőnek az ipar terén általános alkalmazásba vétele, a tömegtermelési irány jelszava ledönté az ósdiság utolsó bástyáit is, melyek nagy részét a 48-iki politikai forradalom söpörte el az előre törő emberiség utjából. Szabadszellem és e szellemmel új alkotások támadtak, melyek helyet követeltek maguknak mindenütt, hol életképes nemzet él és lakik. A tudomány, irodalom, művészet alá lettek vetve ez átalakulásnak, mely eredetileg s tulajdonkép az iparra vonatkozott s csak közvetve az ipar általános, minden téren érvényesülő befolyása következtében hatott ki a civilizált emberiség egyéb intézményeire is.

A haladás szelleme megrázta az egész földet s nyugati Európa nemzetei egymásután léptek annak zászlója alá, egymásután hódol-

tak meg a kor parancsainak, nehogy elmaradásuk következménye az előrerohanó áramlat általi elgázoltatás legyen.

Ez átalakulási időszak új igényeket, eddig nem ismert új követelményeket támasztott s a régi nemzedék, mely nem érezte magát képesnek e követelményeknek megfelelni, visszavonult és új, edzett, a kor szellemét felfogó nemzedéknek adta át a munkálkodás terét. Anglia, Franciaország, Németország és Ausztria megfeszíték minden erejüket, hogy kibontakozzanak az ósdiság burkaiból; csak nekünk magyaroknak kelle tétlenül, összetett kezekkel nézni az áramlatot, rettegve azon perctől, melyben túl fog az hágni bennünket; áhítozva a szabadság órájának ütése után, mely vissza volt adandó tetterönket.

A szabadság órája előbb ütött, mintsem az áramlat elsodort volna, de mi — hasonlólag a hosszú éveket penészes levegőjü börtönben töltött és váratlanul kiszabaduló rabhoz — nem tudtuk azonnal helyesen használni szabadságunkat. Oly sok volt már akkor is a pótolni való, hogy nem tudtuk, hol kezdjük az ujjaalkotás munkáját. Csak azt éreztük, hogy tennünk kell, hogy mit, hogyan és mily arányban, hogyan tudhattuk volna? Derűre-borura fogtunk a restauráláshoz, melynek művét nagyszabású arányokban terveztük a nélkül, hogy előbb áttekintést igyekez-

tünk volna szerezni a feladatok sokfélesége és összes teendőink felett; a nélkül, hogy összehasonlítottuk volna az elérni kívánt külállamok alkotásait s a mi sajátos viszonyainkat; anélkül, hogy összemértük volna erőnket a teendők nagyságával.

E lapokon nincsen helye a rekriminációnak e korszak politikai vezéregyéniségei és uralkodó eszméi ellen, de midőn az oknyomozás lánczolatán az ok forrásáig jutunk vissza, nem mellőzhetjük hallgatással amaz idők szerencsétlen zavartságát, mondhatnánk fejvesztettségét. Mindent akartunk egyszerre: rövid évek alatt akartuk évtizedek mulasztásait pótolni s a vége nem lehetett más, mint hogy az össze-vissza munkában nem haladtunk annyira, hogy a hozzánk is elható áramlat készen talált legyen az együttes előre törekvésre. Így aztán, mikor elkellett volna foglalnunk a számunkra kijelölt helyet, szégyenkezve kellett önmaguknak bevallani, hogy sokkal gyengébbek vagyunk, semhogy versenyre kelhetnénk a nyugattal; sokkal hátrább vagyunk, mint azt magunk is hittük, s hogy a hebehurgya sietségben sokkal többet fektettünk be rendszertelenül, következőképen meddő módon, mintsem egy elmaradott és újra ébredő államnak tenni szabad leendett.

Természetes viszonyok közt, a szabadság

napja s a környékező ragyogás által el nem vakított népnél az ily beismerésnek azt kell vala maga után vonnia, hogy megfeszítsük erőnket s levonván a tanulságot saját kárunkból, úgy politikai, mint társadalmi úton helyre hozni igyekezzünk az elhibázottakat és a lázas bábeli építés helyett, a szolid, alapos reorganisációhoz fogunk. Nem így volt ez nálunk; mi sokkal könnyebbnek véltük a resignáció hangjait megpendíteni s állítólagos képtenségünk és tehetetlenségünk vélt tudatában az öntudatos komoly alkotás helyett a kölcsönzéshez folyamodtunk s hogy legalább a haladás látszatát megóvjuk és saját zsenge intézményeinkkel ki ne hívjuk a külföldiek kicsinylését, lenéző mosolyát: átvettük mindenben a nyugati államok intézményeit, behoztuk a külföldiek szorgalma által teremtett dolgokat, hogy így legalább külsőleg megmutassuk, miszerint érettek vagyunk a civilizált népek sorába belépni. Így tettünk kodifikációkban, így a tudományban, így az irodalomban, de leginkább az iparterén, hol beláttuk ugyan szükségét annak, hogy szakítanunk kell a régi alakokkal, el kell löknünk magunktól a századok megcsontosodott alkotásait, észrevettük, hogy kezdetleges és soha sem (legalább az utóbbi időben egyáltalán nem) emelt kézműiparunk nem állhatja ki a versenyt a gőzgépekkel, de a

helyett, hogy igyekeztünk volna oda működni, hogy e versenyt ha nem is egyszerre, de lassankint lehetővé tegyük — rohamosan kezdtük a külföldről fedezni szükségleteinket, ez által egy oly korszaknak adva létet, melyet a történész kétségtelenül az elnemzetietlenedés (denationalisatió) korszakának lesz kénytelen nevezni.

Ez az idegenbe menés, a külföld e szolgálai utánzása második természetünké vált. Megszoktuk, vérünkbe gyökerezett a szokás, hogy izlésünknek és igényeinknek megfelelő hazai iparczikket nem találhatunk, hogy a ruházati, háztartási és kényelmi czikkeket okvetlenül Bécsből, ha nem Párisból kell hozatnunk. Valóságos láz vett rajtunk erőt a külföld ipartermékeinek vásárlása tekintetében; és elfeledve, hogy a párisi és bécsi közönség saját iparának előmozdítását eszközli, sőt hazafias kötelességet teljesít, ha a folyton finomodó izlésnek megfelelő újabb és újabb ipartermékek vásárlása által alkalmat ad az ipari termelés felvirágoztatására, míg mi hazaellenes cselekvényt követünk el, midőn jövedelmeink tetemes részének árán folyton növesztjük a behozatalt — önfeljedten versenyeztünk mindaddig, míg egyszer nagyon érzékenyen kellett a versenyzésnek magát megboszulnia.

Ez ébredést — ferde eljárásunknak elma-

radhatlan ellenhatását — meghozták a legközelebb mult évek sanyarúságai. Magyarország, melynek lakosai még egy évtizeddel ezelőtt is büszkék voltak rá, hogy hazánkat Európa gabnatárának nevezték, minden megfeszített fáradozás daczára is évről évre óriási deficizetekkel küzd az állami háztartásban, melynek egyensulyban tartása a legnagyobb terheket rójja a polgárok vállaira; a társadalmi téren pedig még ijesztőbb a reactió képe. A még nemrég tehetős vagy gazdag birtokososztály egymásután pusztul el oktalan költekezése miatt s az ezen osztály által elköltött összegek idegen gyárosok kezébe folyván, nem felelhetnek meg azon rendeltetésüknek, hogy egy egészséges polgári osztálynak: a kézműiparosok osztályának adhatnának életet és támogatást és így hiányzik azon elem, melynek a nemzet productiv életében legtöbb hasznát veszi úgy az állam, mint a társadalom; hiányzik az iparosság, szegényedik, pusztul az ország még pedig rohamosabban, mint némelyek gondolnák. Nem pessimizmus, de statisztikai adatok mondják e szavakat tollunk alá; a „Budapesti Közlöny“ című lap hivatalos hirdetéseinek megolvashatlan tömege elég ékesen bizonyítja a nemzeti pusztulás szomorú tényét.

Ilyen viszonyok közt a sorsunk felett aggodva, virrasztó jobbaink elérkezettnek lát-

ták az időt, „ne tovább“-ot dörgegni az alvó nemzet fülébe s felrázván azt kozmopolita álmaiból, a helyes irányba, a végleges elpusztulás elleni óvintézkedések megtételére figyelmeztetni. S mert nemzetünk ezen józan gondolkozású fiai nagyon helyesen belátták, hogy mindaddig, míg iparunkat azon színvonalra nem emeljük, melyen a bennünket elnyomással fenyegető népek ipara áll, nem leszünk képesek rendezni zilált viszonyainkat, már néhány évvel ez előtt megpendíték az iparfejlesztés jelszavát s a nemzet azon tetteirejére, a társadalmi tevékenység azon bámulatos hatékonyságára számítva, melyet a hazánk ujjaalakulását megelőzőtt nevezetes „huszonöt év“ történetéből ismerünk, szélesebb körökben indíták meg az agitációt a hazai ipar pártolása, anyagi és erkölcsi jólétünk elérhetése céljából.

E céloknak kíván szolgálni ez igénytelen művecske, melynek feladata első sorban bebizonyítani, hogy Magyarországon mulhatlanul szükséges, hogy úgy mondjuk nemzeti létkérdés a hazai iparcikkek pártolása, s mely másodsorban elmaradásunk s a kozmopolistikus áramlat okainak vizsgálása után azon eszközökkel kívánja a felkeltett érdeklődést megismertetni, melyeket okvetlenül alkalmaznunk kell, ha iparunkat versenyképessé akarjuk tenni.

Rendkívül tág tért tölt be a kérdés, melyet e lapokon felölelni kívánunk, s a dolog természete hozza magával, hogy csak általánosabb, főbb vonásaiban terjeszkedhetünk ki egy kis könyvszűk keretében úgy a hiányokra, mint azok pótlására szolgáló eszközökre, de különben is az iparfejlesztés kérdése oly mélyen bevág úgy a társadalompolitika, mint a nemzetgazdászati hatáskörébe, hogy egy népszerű használatra szánt mű mindazon tényezők részletes fejtegetésébe nem is bocsátkozhatik, melyek alkalmazásba vétele az országos nehéz feladatai közé tartozik, — azért e sorok írója szükségesnek tartja már eleve kijelenteni, hogy az alább elmondandók csakis a fennállhatása s anyagi, mint erkölcsi emelkedése iránt melegen érdeklődő nemzet lankadatlan buzgalma és tevékenysége segélyével érhetik el a czélt, melynek érdekében irattak.

II.

Mielőtt a fennebb mondottakból kifolyólag azon okok vizsgálatába bocsátkoznánk, melyek múlhatlanul követelik, hogy Magyarországon a hazai ipar cikkei pártoltassanak, szükségesnek tartjuk egy rövid vargabetűvel azon kérdés megvilágítására kitérni: mit értünk szorosán vett hazai iparnak? Szükségét érezzük annak annál is inkább, mert a fogalmak összetévesztéséből származó zavar tapasztalásunk szerint nagy, s mert meggyőződésünk, hogy míg e fogalomzavar eloszlátva nincsen, az eredmény kilátásai sem lehetnek számbavehetőek.

Nemcsak a nagy közönség, de azok körében is, kik kötelességszerűen hivatva vannak az iparügyet előmozdítani, gyakran hallani oly nézeteket, melyek elárulják, hogy Magyarország lakosságának egy nagy része ellensége

az iparnak, mint a mely elvonja a mezőgazdaságtól az előnyöket, s nyerstermelés jövedelmezhetőségét látja veszélyeztetve az iparnak nyújtandó kedvezmények által. Egy másrészt aztán — kivált a kézműiparosok — a gyári termelés ellen berzenkednek, míg a gyárosok — bár ez hozzájuk éppen nem méltó — a mindenbe belekontárkodó kézműiparost tartják a pangó üzleti viszonyok okozójának.

Balfelfogás valamenynyi, mert az ipar, — legyen az akár kézműves, akár tömegtermelési (gyári) ipar, soha sem vonja el a nyerstermelés elől a tért, sőt ellenkezőleg, minél fokozatosabb mértékben van valamely nemzetnek ipara kifejlődve, annál előnyösebb a mezőgazdasági és nyerstermelés helyzete, mert a feldolgozásra szánt anyagot nem kell idegen piacokra vinni, hanem kikészítve lehet átadni rendeltetésének, s viszont az ekkép befolyó tetemesebb összegek csak a mezőgazdasági productumoknak biztosítanak nagyobb kelendőséget. A mi már most a másik kérdést illeti, ez sokkal mélyrehatóbb, mert szerintünk az ebbeli különböző nézetek nagyban járultak a jelenlegi szomorú helyzet előidézéséhez. A gyár-
ipar és kézműipar közti különbszet azonban csak látszólagos, valójában mindakettőnek előmozdítása országos érdek, mind

a kettő egy célzt igyekszik elérni, s azért, ha a gyakorlatban akadunk is ellentétekre, azt hisszük, ezeket össze lehet egyeztetni s így a kettőt harmoniába hozni. Mert kétségtelen, hogy a kézműipar csíráját képezi a nagy iparnak, s akármily fejlődött legyen is ez utóbbi, a kézműipar jelentőségét tagadni soha sem lehet, mert „az ipar azon ágai művelésében, melyekben az egyén ügyessége és a gép ereje ellenében az emberi értelem szükséges, ez utóbbiaké a túlsúly és a győzelem“ mondja Keleti Károly, s mert nem is képzelhetünk nagy, tömegtermelési ipart, mely a szakképzett kézműiparosok nélkül valamire mehetne. Részünkről igenis ép oly szükségesnek látjuk az egyiket, mint a másikat, de éppen ezért, midőn a hazai ipar pártolását mint nemzeti feladatot tesszük fejtegetésünk tárgyává, csakis a kézműves ipart akarjuk érteni, mert meggyőződésünk, hogy egészséges s fejlett kézműiparból kedvező viszonyok között könnyen lehet gyári ipart fejleszteni, valamint az is tény levén, hogy azt az életképes polgári középosztályt, melyre a fennebbi lapokon utaltunk, éppen a kézműiparosság szolgáltatja hazánknak.

Ekkép tisztában levén azon értelem felől, melyben e lapokon az ipar szót használjuk, áttérhetünk annak elemzésére, miért kell kiválszólag pártolnunk hazai iparunkat?

Röviden, s ha talán nem is egyenesen válaszoltunk már e kérdésre bevezető sorainkban, azonban az e részben felhozható indokok kellő megvilágítása céljából nézzük azokat egyenkint.

Tudjuk — és fennebb ki is fejtettük —, hogy midőn visszanyertük alkotmányosságunkat, minden irányban rohamosan igyekezve előre haladni, oly költséges beruházásokat tettünk, melyek holt tőkét képviselnek, ha nem teremtyük meg azon segédeszközöket, melyek beruházásaink kamatait meghozni hivatvák. Nagyszabásu állami gépezetünk óriási kiadásaihoz egy csomó vasutat építettünk, melyeknek nem tudtunk elég forgalmat adni, s így az állam részéről biztosított kamatkiegyenlítések évenkint súlyos terhet képviselnek. A vasutak fontossága politikai és nemzetgazdasági tekintetben kétségtelen, azonban csak akkor, ha azok nem szorítkoznak a közlekedés meddő üzletére, vagy nem pusztán a mezőgazdaság szolgálatában állanak. Mert bár nagy részben még most is van okunk azzal dicsekedni, hogy mezőgazdasági termésünk jövedelmi forrásainknak tetemes részét képezi, senki sem fogja azt állíthatni, hogy agrikulturnak tekintetben ma is ott állanánk, a hol egy évtizeddel ezelőtt voltunk. Az utóbbi időben hatalmas versenytársai támadtak mezőgazdasági terményeinknek s kivált azon

körülménynél fogva, hogy mezőgazdaságunk terén valóságos hazardjátékot kénytelenítettünk az elemekkel, égalji viszonyok mostohaságaival stb. folytatni, nagyon is megcsappant jövedelmeinknek ezen — még nem rég oly túlságos bőnek vélt ere. Ma már — mint vasútaink üzleti kimutatásaiból világosan kitűnik — a gabna és egyéb nyerstermelvények nem képesek eléggé foglalkoztatni a vasútakat, következésképp ezek nem is adhatják vissza azon jövedelmi százalékot, mely a beléjük fektetett tőke kamatjainak megfelelő volna.

Aztán ma már bebizonyosodott tényként áll előttünk a Liebig-Carey-féle iskolának azon tétele, hogy a külföldre vitt nyerstermény magával viszi az ország termőképességének egy részét, s így a pusztán földművelő ország a dolognak természetéből kifolyólag magát a tőkét támadja meg.

E tételt példával világosabbá tehetjük. Mondjuk pl. hogy Magyarország kivitele gabnában, gyapjúban, borban, egyéb nyersanyagokban stb. kitesz egy évben kétszázmilliót. Hogy szükségleteinket fedezhessük, a kivitt terményeink árához vagyunk kénytelenek folyamodni, mely azonban e célra korántsem lesz elegendő, mert itthon nem állítván elő a szükséges czikkeket, okvetlenül drágábban kell megfizetnünk azokat a behoza-

talnál, mint a mily áron a kivitt nyersárút eladtuk. Vagyis azért, hogy a mi nyersterményünket a külföld feldolgozza számunkra, tetemes összeget fizetünk az élelmes külföldieknek, s így a behozatal legjobb esetben 300 millióra rug. Honnan fedezzük ezt a száz milliányi többletet? Megint a nyerstermények eladásából? Imígyen könnyen ki lehet számítani, hogy h á n y é v alatt meríthetjük ki végtelen gazdagságbányáinkat csak azért, mert nem akarunk arra vállalkozni, hogy magunk dolgozzuk fel anyagunkat a magunk számára s ekkép visszadjuk önmagunknak a forgalmi tőkét s azok kamatait.

Hogy csak az akarat és nem a tehetség és a képesség hiányának árát fizetjük meg ily drágán, alább lesz alkalmunk bebizonyítani. Most említsük meg, hogy behozatal és kivitel átlag legalább is 50—60%-nyi különbözetet mutatnak fel, vagyis több, mint feleannyival nagyobb értéket képvisel a behozott árú, mint a kivitt nyersanyag!

Az e tényből levonható tanulságot nem kell külön magyarázni! Érthetőbben beszél az minden ékesszólásnál, szükségesnek mondván, hogy ne szorítkozzunk gabonánk, fánk, gyapjünk, vasunk stb. egyszerű eladására, hanem dolgoztassuk fel itthon s első sorban lássuk el saját szükségleteinket, azután adjunk a külföldnek is elkészített árúkat és a helyett

hog y mi fizetünk annak a feldolgozásáért, fizetessük meg mi magunkat általa.

Vegyük már most azt a — nálunk, hol az égalji viszonyokra építeni nem lehet — nagyon könnyen bekövetkezhető esetet, hogy két-három éven keresztül felmondja a természet az engedelmességet s nekünk nincs mit kivinnünk, értékesítenünk. Miből fedezzük ez idő alatt elodázást nem tűrő szükségleteinket? És hogyan véljük megtarthatóknak azon pontokat, melyeket mezőgazdasági terményeinkkel mi láttunk volt el, s melyek kénytelenek lesznek másfelé biztosítani összeköttetést maguknak?

Vagy vegyük azt, hogy pl. Oroszország, Románia bő gabnatermés következtében gabonáját, Ausztrália gyapjút, Északamerika zsirját és szalonnáját olcsóbban adhatja a külföldnek, mint a mennyibe az nekünk magunknak kerül. Hogyan versenyezhetünk akkor és mely jövedelmi forráshoz nyúlhatunk, ha nincsen iparunk, melynek az a szerep jut nemzeti létünkben, a mi a viszereknek az emberi szervezetben: visszahajtani a minden irányban szétfutott vért a szívbe s életet, jótékony meleget árasztani a test egészébe.

De nézzük a dolognak másik oldalát. Bár Magyarországon iparral és kereskedelemmel a lakosság alig 5%-a foglalkozik s így arány-

lag nagy a földművelők száma, mégis több, mint 300 ezer önálló iparos és ugyanannyi kézműves-munkás, tehát félmilliónál több családfő létezik, a mely szám legalább is két millió léleknek felel meg. Ezek mind a kézműiparból élnek, tartják fenn magukat és járulnak az állam terheinek viseléséhez. Ha már most továbbra is elhanyagoljuk a kézműipart és a külföldi iparczikkék tömeges vásárlása által előmozdítjuk a külföldi gyáripár terjeszkedését, elvonjuk ezen kétmillió lélek szájától a mindennapi kenyeret, koldusokká, proletárokká tesszük őket, kik tanúlt iparáguk gyakorlásából nem lévén képesek megélni, elvesztik létalapjukat s a társadalom heréivé lesznek. Azonfelül komolyan veszélyeztetjük ezáltal államháztartásunkat, melyben folyton növekedvén a szükségletek, ezek folyton emelkedő jövedelmi források nyitását vagy a meglevő források kimerítését teszik szükségessé; következőleg, ha megengedjük, hogy a lakosság egy része elveszítse kenyerét s az állam terheiben való résztvevési képességét, ha az iparból élő két millió egyént oly helyzetbe hozzuk, hogy adót fizetni képtelenek, a teher, mely eddig ezek között oszlott meg, az állam többi polgárainak vállaira fog nehezedni, vagyis minél inkább pusztul, hanyatlak az iparos osztály, annál nagyobb adóteher nyomja a földművelőt stb. Ez oly

világos, hogy nem érteni lehetetlen, s hogy maga ez elegendő okúl szolgálna arra, hogy szükségleteinknek hazai iparczikkék által való fedezésével oda hassunk, miszerint az iparüzők száma növekedjék s az állami terhek minél nagyobb számú alattvalók között oszolván meg, az egyesekre minél kisebb rész essék azokból.

Ez még akkor is áll, ha hazai iparunk termelőképességét csak a belfogyasztás számára biztosítjuk, mennyivel inkább áll akkor, ha kézműiparunkat a tömeges pártolás által oly fokára emeljük a tökéletességnek, hogy a külföld kézműiparával versenyre kelhet és idegen pénzt hoz forgalmunkba!

Ha már most elakarunk tekinteni az iparpártolás gazdasági és pénzügyi oldalától, forduljunk azon előnyök figyelembevételéhez, melyeket a hazai iparczikkék pártolása kulturális, művelődési, azután azokhoz, melyeket társadalmi tekintetben nyújt.

A nyugateurópai iparüző államok életéből vett példákkal hosszasan lehetne bizonyítani, hogy mi sem alkalmasabb a műveltséget általánosítani, s az egyéni teljesítési képességet fokozni, mint az ipar. Anglia, Franciaország, vagy hogy messzebb ne menjünk, a még nem rég kicsiny és számba alig jöhető Poroszországból első sorban iparának segélyével nagygyá lett Németország azon tájai, melyeken az

ipar virágzik, sokkal műveltebbek, képzetebbek mint azok, melyeken nem foglalkoznak iparúzással. És ez nagyon egyszerű és világos. Mert azon iparágakban, melyek nemcsak gépies munkát, szolgálai utánczást, hanem a kézügyesség mellett értelmiséget, finomabb ízlést és bizonyos szakismereteket kívánnak, az olyan munkás, a ki nemcsak ügyes, de művelt is, kétszer, sőt háromszor annyit kereshet, mint a gépiesen dolgozó. És ha a hátramaradottak ezt látják, csakhamar felismerik az aránytalanság okát és igyekeznek az elmulasztottakat, a hiányokat kipótolni. Ezt bizonyítják a külföldi iparmúzeumok, melyeket az iparosok oly sűrűn látogatnak, de ezt bizonyítják a különböző külföldi iparczikkek is, melyek világosan magukon viselik a folytonos haladás és igyekezet jeleit.

Kétségtelen, hogy mindenki jobban szereti, ha nem kell primitív készítésű iparczikkekkel megelégednie, hanem olyanokat válogathatunk, a melyek ízlésünknek megfelelnek, s a mellett, hogy rendeltetésükre alkalmasak, bizonyos csinnal is bírnak. És kétségtelen az is, hogy ha hazai iparosainkat ilyenek készítésére buzdítjuk az által, hogy itthon vásároljuk azt, a mit eddig behozatal útján szereztünk meg, közvetve alkalmat adunk arra, hogy az az iparos, a ki utalva van arra, hogy a fogyasztó közönség pénzéből éljen meg,

igyekezni fog tanulni, művelődni, magasabb fokra emelkedni, hogy minél nagyobb mértékben megfelelhessen az igényeknek.

Erre persze azt mondhatná a közönség, hogy haladjanak az iparosok, akkor mi pártolni fogjuk. Csakhogy nem helyesen okoskodnak, midőn így gondolkoznak. Mert a haladás és művelődés nem egy-két nap műve s mi alatt a fogyasztók állítólag ezen haladásra várnak, nemcsak visszahozhatlanul elveszítjük azon összegeket, melyek a behozott iparcikkek után külföldre és Ausztriába szivárganak, de az iparosnak nincsen is meg az alkalmá a haladásra. Hogyan is haladjon, hogyan is képezze magát, midőn elvonjuk tőle a haladás eszközeit, el a figyelemmel kísérést, buzdító elismerést! Magyarország nem oly gazdag tőkékben, hogy az iparosok bizonytalanra nagy összegeket fektethetnének be üzleteikbe s képezhetnék magukat, míg a közönség pártolása ezt lehetségessé nem teszi. És aztán a legnagyobb jóakarat, a legigyekvőbb buzgalom sem teremthet egyszerre tökéleteset, s ha e félig tökéletes és a haladás stadiumát mutató cikkektől elfordul a közönség, mely egyszerre teljes tökélyút akar, a buzgalomnak okvetlenül le kell lohadnia, ellenben, ha jóakaró buzdításunkkal fordulunk a fejlődésben levő ipar cikkei felé, az illetők önfenntartási ösztöne fogja oda vinni a dolgot, hogy nemso-

kára tökéleteset teremtsenek, vagyis a mily arányban vásároljuk a hazai iparcikkeket, oly mértékben mozdítjuk elő a szépművészetnek az iparban való alkalmazását, következésképp hazánkban iparúzással foglalkozó félmillió embernek alkalmat nyújtunk a művészeti irányban való kiképezésre.

Komolyabbak ennél azon tekintetek, melyek társadalmi szempontból követelik a hazai ipar pártolását. A veszély, mely a hazai kézműipar elhanyagolásából származhatik, mély társadalmi szakadással fenyeget, melyet aztán semmi módon helyrehozni nem lehet. Ha ugyanis a talán olcsóbb s látszatra talán csinosabb gyári cikkek vásárlása által tovább is a mostani irányban haladunk, kiöljük a kézműipart s előidézük azt, — mint fennebb érintettük — hogy a gyárszerű termelés mindenütt ellenállhatlan súlylyal fogja magát befúrni. Hát hisz ez nem baj, fogják mondani a szűk látkörűek, kik feledik, hogy mihelyest az emberi ügyességet és elmebeli tehetséget kizárjuk a versenyből s csak a gépekre támaszkodunk, kiöljük az iparos középosztályt, mély társadalmi szakadást támasztunk, melyben kisszámú milliomosok egyfelől, és nagyszámú proletárok, eszközök, úgynevezett munkások másfelől,

fognak kikerülni. A kézműiparosok kénytelenek lesznek gyári munkásokká süllyedni, kik soha vagy csak legritkább esetekben fognak oda juthatni, hogy önállóan üzhessék iparukat, mert a gyári termeléshez roppant nagy tőkék szükségesek.

Milyen következéseket vonna ez maga után, könnyen elképzélhető. A gyárosok szélsúlyától függő munkások lelkében felébredtetnék a tőke elleni gyűlölet, s a munkás (a ki nem emanczipálhatná magát, mert strikeolását céltalanná teszik a gőzgépek és a gyári termeléssel együtt járó összpontosítás, mely tetemes számú kézi-munka erőt tesz feleslegessé) akarva, nem akarva socialistikus tanoknak volna kénytelen meghódolni, melyekre örömmel mondhatjuk, eddig nem volt hálás tér Magyarországon, de melyek, látjuk a bennünket környező államok példájából, felette szomorúvá tennék társadalmi viszonyainkat.

A magyar kézműipar pártolása tehát a fennebbieken kívül azt is eredményezi, hogy fennáll egy oly osztály, mely minél inkább erősítjük, annál inkább ledönthetetlen válaszfalat képez a tőke és munka, a szabad verseny és a monopólium között s melynek fennállása a társadalomban az egyensúlyt mindenkor biztosítja.

A kellőnél talán hosszasan is bizonyítottuk a hazai iparpártolás szükségességét és

nem kételkedünk, hogy a felhozottak segélyével sikerült mindazokat, a kik az imént elmondottak felett gondolkoznak, meggyőzni a felől, hogy Magyarországon politikai, nemzetgazdasági, művelődési és társadalmi tekinteteből szükséges egy egészséges, fejlődött iparos osztályt teremteni. Hozzátehetnénk még a nemzetiségi szempontot is, melynek érvei az elmondottakból eléggé kitűnnek s mely azt parancsolja, hogy a magyar iparosoknak nem csak létet biztosítani, de ezek számát folytonosan emelni kell.

És hogy mindezt csak azáltal eszközölhetjük, ha hazai iparcikkeket vásárolunk, ha iparunk termelvényeinek hazánkban piacokat biztosítunk, szintén elég világosan kitüntettük. Tagadhatatlan, hogy ezen kötelesség mellett léteznek még más eszközök is az ipárpártolás tekintetében, ezekkel azonban alább szándékozván foglalkozni, most áttérünk azon okok részletesebb vizsgálatára, melyek hatása alatt hazai iparcikkeink nem képesek a külföldiekkel versenyezni.

III.

Folytonosan azt hangoztatja mindenki, hogy a hazai iparczikkék nem hasonlíthatók a külföldiekhez, vagyis, hogy a magyar ipar nem versenyképes.

Igaz-e ez a sokszor hallott állítás?

Részben igen, részben nem.

Vannak iparágak, melyekben oly tökélyre vitték hazai kézműiparosaink, hogy nemcsak kiállják a versenyt a külföldi hasonló czikké-
kel, de sok tekintetben felül is mulják azokat s ha a versenyképességet mégis megtagadjuk tőlük, ennek oka egyedül abban rejlik, hogy oly intézményeink vannak, oly akadályaink léteznek, melyek lehetetlenné teszik a nemes versenyt. Vannak derék, felvilágosodott és tehetséges iparosaink, kiknek értelmessége biztos zálogát képezi annak, hogy tudnának haladni az ipar fejlődésével s hogy tényleg még-

sem haladhatnak, oly okok eredményezik. melyeknek elhárításáról gondoskodnunk kell.

Azért jöjjünk tisztába ez okokkal, a versenyképesség ez akadályával.

Első és mindenekfeletti akadály, mint a fentebb mondottakból kitűnik, a fogyasztó közönség közönye. Ahol nincs fogyasztás, ott nincs piac s ahol nincs kereslet, ott ki van zárva a haladás. Pangó iparágak nem fejlődhetnek, következésképp nem lehetnek versenyképesek. Azért iparunk hátramaradottsága mindaddig nem szűnik meg, míg a közönség szükségleteinek fedezése céljából nem látja el munkával a hazai ipartelepeket. Világos példa erre, hogy azon iparágak, melyeket a közönség felkarolt, nemcsak hogy nem panganak, de mindenfelé — még nemzetközi kiállításokon is megállják a versenyt. Ott van, hogy messzebb ne menjünk, a butor-ipar s ezzel kapcsolatban az asztalos- és képfaragó-ipar. A bécsi világtárlat előtt mindenki Bécsből hozatta butorait, azonban a 73-iki világtárlaton kitűnt, hogy magyar iparosok ép oly szép és solid tárgyakat tudnak készíteni, mint a bécsiek, s azóta hazai butorgyárosaink sűrűbben kapnak megrendeléseket s minden országos vagy helyi kiállításon szebb és szebb tárgyakat van alkalmunk láthatni, sőt helylyel-közzel szebbeket, mint a hat évvel ezelőtt importált osztrák bútordarabok. Ez azt bizonyítja, hogy nagy-

részt a közönségtől függ iparunk versenyképessége, következésképp az ellenkező is.

Innen származik aztán a másik ok: iparos munkásaink csekély termelőképessége. Magyarország munkáserőben nem szenved hiányt, mert mint Mudrony Soma kimutatja, hazánk összes lakosságának mintegy ötödrésze (majd 3 millió) foglalkozás nélküli egyén és kétségtelen, hogy e nagy tömegnek legalább fele a természettől megvan áldva annyi tehetséggel, hogy szakszerűen kiművelve, használható, derék iparos lenne belőle. Azonban hiányzik az alkalom a kiművelésre, a művészeti hajlam kifejtésére. Nemcsak önálló kézműveseink, de munkásaink nagyrésze is szívesen tanul, képezi magát, ha van hozzá alkalma, míg ha ezzel nem rendelkezik, nem is produkálhat versenyképes terméket. Ezt az alkalmat — ismételjük, mert ezt a tételt nem lehet eléggé ismételni — csak a közönség pártfogása szerezheti meg, miután Magyarország nem rendelkezik olyan nagy tőkékkel, melyek az iparba volnának fektethetők, hanem a haladás eszközeit csakis az üzleti forgalom révén befolyó összegek képezhetik. Már azután ha ezek az összegek külföldre vándorolnak, nem is lehet képzelni a versenyképesség növekedését.

Kétségtelen oka hátramaradottságunknak az is, hogy a kézműiparos pálya nem

népszerű és nem becsült Magyarországon. Akárhány vidéket járunk be hazánkban, azt fogjuk találni, hogy a ki csak nem földhöz ragadt szegény és nincsen szüksége arra, hogy gyermekét tizenkét éves korától egész adig, míg maga szerezheti meg kenyerét, egy idegen ember tartsa, nem adja fiát iparos pályára, s így iparosaink kénytelenek tanonczaikat szegény árva gyermekekből, a legalsóbb néposztály csemetéiből toborzani, melyek aztán sokkal hosszabb idő alatt és sokkal több fáradság segélyével tehetők produktivakké, mint ha intelligensebb elemek lépnének e pályára.

Ennek oka abban rejlik, hogy nálunk az ipart nem tisztelik, hanem lenézik, s olyan foglalkozásnak tekintik, melyre tisztességes ember nem léphet. Sajnos előítélet, mely sajátos viszonyaink folyománya. 1848 előtt ugyanis az iparúzők nemcsak külön jogi állást foglaltak el, hanem, mint György Endre helyesen jegyzi meg, nagyobbára idegen bevándorlókból állottak, kik az ország tényleges viszonyaihoz csak nagyon nehezen tudtak hozzá simulni. Ma azonban ez már megváltozott; kézműiparosaink kevés kivétellel, sőt csaknem kivétel nélkül magyar emberek; egyenlő polgárai hazánknak s a foglalkozás, melyet űznek, nem szégyenletes, sőt ellenkezőleg, felemelő, mert a munkást mindenkor felemeli önérzete

s az a tudat, hogy sem protekció, sem mellék-
tekintetek nem teszik emberré, hanem ő n e r e j e.
A ki mit tud, a ki mire képes, azt produkálja,
s minél fellebb emelkedik a tökély útján egy
iparos, annál inkább részesül elismerésben,
becsültetésben és anyagi jóllétben is. Ez az
akadály olyan tehát, melyet a társadalom van
hivatva eltörölni az által, hogy felülemelkedik
a szűk látkörű előítéletességen s az ügyvédi
vagy hivatalnoki pályát nem becsüli többre
az iparos pályánál. A ki arra való, legyen
ügyvéd, legyen hivatalnok, de nem szabad az
intelligens elemet egészen kivonnunk az ipar-
ból, mert az oly tényező, melynek közremun-
kálása nagyban elősegítené a versenyképes-
séget.

Természetesen ma akármilyen nagy
legyen is a kézműiparosok száma, még sem
tagadhatjuk, hogy sok téren nagyon hátra
vagyunk maradva. Vannak iparágak — és
leginkább olyanok, melyek művelt, képzett
iparosokat kívánnak — melyekben egyáltalán
nem tudnak produkálni, míg mások a haladás
semmi jelét nem mutatják, csak vegetálnak
százados álláspotjukban. E stagnáció — meg-
feneklettség oka részben az is, hogy iparosa-
ink legnagyobb részt a czéhek korlátai közt
igen kedvezőtlen viszonyok között nőttek fel
és nem volt alkalmuk azon elmé-
leti ismereteket megszerezhetni,

melyek őket arra képesítenék, hogy a folytonos haladás szükségét kellően méltányolják és elméleti ismeretek szerzése által iparukat a korkövetelte színvonalra emelhetnék. Tagadhatlan, hogy e részben ezek a közvetlen látásra, és gyakorlati okulásra vannak utalva ez iparosok, kiknek számára hazánkban nincsenek oly intézmények, melyek ez okulást elősegíteni alkalmasak volnának, s így egyik főakadály a szakiskolák, iparmúzeumok stb. hiánya. Ez az oka annak is, hogy a külföldi munkások megtelepítése iránt több ízben tett kísérletek eredményre nem vezettek, mert a legjobb külföldi munkás is elsilányul, ha nincs alkalma ismereteit tökéletesíteni, élet-szükségletévé vált haladási ösztönét kielégíteni.

Talán legnagyobb akadálya azonban iparunk hátramaradottságának pénz- és hitelviszonyainkban rejlik. Az iparos, ki csekély, gyakran nagyon is csekély tőkét befekteti üzletébe, csakhamar kénytelen tapasztalni, hogyha megrendelőinek nem nyit sokszor egész évre terjedő hitelt, nem boldogulhat, mert az általános pénzszükség nem engedi meg, hogy készfizető vásárlók, legtöbb esetben megrendelésre dolgoztatók fedezzék üzlete költségeit. Miután pedig a kis tőkék csak minél többszöri forgatás által hozhatják meg a szükségelt hasznot s miután a többnyire külföldi vagy osztrák nagy-raktárosok, anyag-

szergyárosok csak a legritkább esetben nyitnak hitelt számukra s többnyire készpénzért kénytelenek vásárolni, míg ők hiteleznek, csakhamar hitelhez kell a kéziiparosnak fordulnia. Azonban nálunk nincsenek oly önszegélyző egyletek, fillérbankok, anyagszer-szövetkezetek melyeknél olcsó pénzt kaphatna az iparos. Vannak ugyan úgynevezett iparbankjaink, de ezek 9—12⁰/₀ mellett adják pénzeiket rövid lejáratú váltókra, a legtöbb esetben nem is részesítik az iparost hitelben s ez kénytelen az uzsorások karjaiba vetni magát.

És hogy el ne feledkezzünk azon akadályokról, melyeket az állam gördít iparunk versenyképessége elé, nem mellőzhetjük e helyen azon vizsás állapotokat is érinteni, melyek a dualisztikus államforma keretében aránytalan terheket rónak a magyar iparra, mig rendkívüli kedvezményeket biztosítanak az osztrák iparnak. Közös vám és kereskedelmi szerződéseinket s az együttes vámterületet értjük, mely azt eredményezi, hogy a magyar ipar nem fejlődhetik, nem erősödhetik, mert a már fejlettebb osztrák iparczikkek szabad, vámmentes behozatala elnyomja a fejlődhetés esélyeit. Ausztria és Magyarország egy vámterületet képezvén, világos, hogy a mi Ausztriának előny, az Magyarországra hátrány, mert hiányzik azon védvám vonal,

mely gyenge iparunkat az osztrák ipar czikkeinek benyomulása ellen megvédelmezze és előbbinek fejlődését biztosítsa. Hiányszavak azon szerződések, melyek a magyar ipart s annak készítményeit az állam védelme alá helyeznék, sőt ellenkezőleg maga az állam legnagyobb mértékben ellensége volt mindedig a hazai iparnak, a mennyiben kevés kivétellel osztrák nagyvállalkozóknak adta át az állami munkálatokat, katonai felszereléseket stb., kizárván a hazai iparosok csoportjait a versenyből, melyet aránytalanná tett az által, hogy együttesen, nagy tömegekben hirdette ki a pályázatot és csak ritkán reflektált a szükségletek egyes részének tervezésére vállalkozó iparos-csoportok ajánlataira, a minek az az eredménye lett, hogy a nagyobb tőkével rendelkező osztrák nem iparos vállalkozók söpörték el azt a hasznót, mely maga hatalmas lendületet lett volna képes adni a hazai iparnak.

Azonkívül jelenlegi a dórendszerünk is bénítja az ipart, következképpen akadályozza annak versenyképességét. — Adótörvényeink felettébb hiányosak, nincsenek az ország tényleges viszonyaira építve és figyelmen kívül hagyják a már fennebb idézett nemzetgazdasági igazságot, hogy a termelésnek mindenkor előnyököt kell nyújtani, hogy prosperálhasson. Nálunk

az iparosok nemcsak hogy előnyöket nem élveznek, hanem súlyos megterheltségben részesülnek. Tapasztalás után mondhatjuk, hogy a III. osztályú kereseti adó, melyet az iparosok jövedelme után vetnek ki, soha sem a tényleges jövedelemnek megfelelő mértékben rovatik ki, hanem sokkal magasabban, leggyakrabban oly aránytalanul, hogy csak az állam előnye tartatik szem előtt az illető közegek által. És bár az idevágó törvények jogot adnak az iparosnak a pénzügyi kormány által kivetett adó magassága ellen polgári bizottság előtt felszólalni, utolsó forumban ismét a pénzügyi kormány levén a döntő bíró, az egész reklamationális intézmény hiába való, mert az iparos kimutathatja, hogy üzlete nem forgalmaz annyit, a mennyi jövedelem után megadóztatva van, a pénzügyminiszterium tetszésétől függ, elfogadja-e ezen kimutatásokat vagy nem?

S ha még csak a kereseti adók aránytalansága volna iparunk egyedüli akadály? Ha nem volnának ott a fényüzési adótörvények, melyeket ugyan jelenleg módosítani, talán részben megszüntetni is fog a kormány, de melyek negyedfél év alatt többet ártanak a hazai iparnak, mint a mennyit egy évtized alatt helyrehozni lehet. Az 1875-iki törvény-cikk a fényüzési adó behozatala által egész iparágakat tett tönkre. Kiválólág szenvedtek

a kocsigyártó és mindazon iparágak, melyek a kocsikhoz szükséges alkatrészeket készítik: lakatosok, kovácsok, szijgyártók és kárpitások ugyannyira, hogy emez iparágak nemcsak nem fejlődhetnek, de tényleg panganak. Hasonló hátrányos kihatása volt a fegyveradónak is, mely a puskaműves-ipart vetette vissza és szorította arra, hogy az ez iparban foglalkozók a megélhetésért legyenek kénytelenek küzdeni.

Nem kevés akadálya iparunk versenyképességének, bár csak közvetve a vásárugyek rendezetlensége s az ebből származó számos kellemetlenség, s a mit legutóljára hagyunk, de legfontosabbnak tartunk, az 1872-iki ipartörvényben kimondott feltélen és korlátlan iparszabadság, mely azt eredményezi, hogy nem lévén az iparüzetés joga semminemű szakbeli kvalifikációtól függővé téve, a kontárok egész serege lepi el a piacokat és rongálja a magyar iparosság hitelét. Félreértések elkerülése céljából ki kell mondanunk, hogy mi igenis áldásosnak tartjuk a szabadságot minden téren, különösen az ipar terén, de nem oly alakban, hogy a szabadságból szabadosság legyen. Nálunk oly időben dekretáltatott az iparszabadság, midőn még nem volt ugy előkészítve a tér, hogy az üdvös gyümölcsöket teremhetett volna; fejlett iparral nem rendelkezvén, felettébb visszás helyzetet teremtett az, melynek követ-

kezményei a szédelgésben és tanulatlan, járatlan iparosok fellépésében nyilvánultak. Légió azon önálló iparosok száma, kik alig végezték el a tanuló-éveket, azonnal sietnek iparigazolványt váltani, holott alig képesek egy szakmájukba vágó darab munkát elkészíteni. Ebből aztán az származott, hogy az önálló iparosok száma túlságosan elszaporodván, az oly iparos, ki üzletét nagyobb mérvben akarja folytatni, szak-jártas munkást csak ritkán kaphat és az, hogy a piacot elárasztván a használhatlan fércziparcsikkek, a jóhiszemű közönség gyakran van megcsalátásnak kitéve és egészen elfordul a hazai iparcsikkektől és megbünteti ez által a szolid iparosokat is, a kik ártatlanul sujtatnak.

Mindezen bajok egy ü t t e s e n l é p n e k fel és így nem csoda, hogyha iparunkat, mely hosszas elhanyagolás után még az átmeneti stadium nehézségeivel is kénytelen küzdeni, leszorítják a versenyképesség teréről s oly helyzetet teremtenek, melyben a kifejlődött, nagy tőkékkel rendelkező s így olcsón dolgozható, állami előnyöket és védelmet élvező, szállítási nehézségeket nem ismerő külföldi ipar hódító hadjáratában vesztes szerepet kénytelen vinni a szegény, elmaradott hazai ipar, mely pedig kedvező viszonyok között mindazon tényezőkkel rendelkeznék, melyek hivatva volnának nagygyá, hiressé tenni.

IV.

Feladatunk legnehezebb részéhez jutotunk. Arról kell szólanunk, milyen teendők várnak ránk a hazai ipar versenyképessé tétele érdekében, mily eszközöket kell alkalmazásba vennünk, hogy a magyar ipar azzá legyen, a minek lennie kell.

Nagy óvatosságra van szükség a teendők kijelölésénél, mert a helytelen vagy nem idején alkalmazott segély sokszor inkább árt, mint használ az ügynek. Az ipar terén pedig úgy vagyunk, hogy minden kísérletet, mely eredményre nem vezet, drágán kell megfizetnünk a nemzet kölömben sem nagy tőkéjének egy része feláldozásával, munkaerejének lanckadásával s az a nélkül is nehezen felébrészthető érdeklődés lelohadásával. És miután helyzetünk, viszonyainkból kifolyólag oly sa-

játságos, hogy a külföld egyszerű utánzása, vagy a külállamok intézményeinek alkalmazása soha sem vezethet eredményre, tapasztalással pedig még nem birunk a tekintetben: egyik, vagy másik alkalmazásba veendő eszköznek milyen hatása és milyen visszahatása leendő, nem marad egyéb hátra, mint olyan eszközökkel tenni kísérletet, melyek kevesebbet árthatnak, ha eredménytelenek lesznek is, de melyek, ha egyszerre nem is használhatnak, az alapot mindenesetre megadják az ipar tovább-fejlesztéséhez.

A hazai ipar terén reánk váró feladat — ez iránt nincsen véleménykülömbőség — a magyar kézműipar felvirágoztatása, fejlesztése és nemesítése, úgy, hogy az a kézművesség alacsony színvonaláról a műipar magaslatára emelkedjék. Azért az eszközöknek úgy a kézműipar cikkeire, mint a cikkek készítőire kell kiterjedni úgy, hogy míg azok elterjedését biztosítjuk, emezeknek fejlődését, kiképzését elősegítjük.

Ekkép tehát a teendők is két irányban oszlanak meg a szerint, a mint az állam s a mint a társadalom hatáskörébe tartoznak azok.

Vizsgáljuk először az államnak az ipar-emelés érdekében köteles teendőit, megjegyezvén, hogy a szóbanforgó téren nem ismerünk oly általános intézkedést, mely universalis

gyógyszerként hatna és minden bajon segítené, s azért az állam intézkedései csak az esetben lehetnek hatékonyak, ha azokhoz a társadalom támogatása járul.

Ha megfordítjuk az előbbi fejezetben követett sorrendet, először is az 1872-iki ipartörvényben kimondott korlátlan iparszabadsággal kell leszámolnunk s vizsgálnunk, mennyiben kell azt megváltoztatni, hogy a jelenleg észlelt bajok elenyészsenek s az ezekből származó akadályok az ipar fejlődésének útjából elháríthatók legyenek.

Mint fennebb már említettük, nem vagyunk ellenségei az iparszabadságnak, de csak ott, a hol a viszonyok megengedik azt s a hol megvan a kellő biztosíték az iránt, hogy a korlátlan szabadság nem árt az ügynek. Nálunk nem így volt ez. Mikor a czéhrendszert megszüntették s rá a 1859-iki pátensben s később 1872-ben a magyar ipartörvényben a teljes vállalkozási szabadságot dekretálták, nem gondoskodtak átmeneti intézkedésekről, úgy, hogy azon nemzedék, melynek tagjai az iparszabadság kihirdetése előtt kezdték, de mint önálló iparosok csak azután folytatták pályájukat, nem részesültek azon kedvezményekben, melyek nélkül nem lehettek elég erősek saját erejükből megbirkózni a szabad versenyben. Mert a mily kétségen kívüli, hogy ma már visszaesés nélkül nem fogadhatjuk el

újra az ósdi czéhrendszert, oly kétségtelen az is, hogy iparszabadságot bizonyos védelem vagy az önvédelmet elősegítő intézkedések nélkül kimondani nem lehet oly államban, melynek kézműipara még nincsen annyira megerősödve, hogy a nagyobb tőkével rendelkező vállalkozókkal kiállja a versenyt. Azért tehát szükségesnek tartjuk az 1872-iki ipartörvényt oly módon gyökeresen revideáltatni, hogy a vállalkozási szabadság elve ugyan fenntartassék, de ezzel szemben a szakmájukban képzett kézműiparosoknak bizonyos támogatás biztosítassék, olyformán például, hogy a tanult kézműiparosnak alkalom nyújtassék arra, miszerint a vállalkozó tőkepénzessel versenyezhesse.

Ez természetesen igen nehéz feladat s a verseny minden esetben némileg aránytalan. Az iparos ugyanis csak ritka esetben rendelkezik oly tőkével, milyennel a gyárilag termelő vagy termeltető vállalkozó a küzdőterre lép s egyenlő eszközökkel nem folyhatik a küzdelem. Ha azonban a kézműiparost bizonyos kényszer által oda visszük, hogy szebbet, jobbat és tartósabbat produkáljon, mint a gyári vállalkozó, hogy úgy szólván felemeljük oda, a hol bár más eszközökkel, de elfogadhatja a harcot, akkor előmozdítottuk a versenyképességet. És mert tudva van, hogy a verseny

magában is üdvösebb hatású minden monopoliumnál vagy védvámnál, tovább nem is szabad mennünk, mint a tőke és ügyesség közti aránytalanság kiegyenlítéséig, azontúl az életképes verseny feladata az ipart fejleszteni.

Hogy részletezzük az itt kifejezetteket, szükségesnek tartjuk

az ipartörvény revisióját

a munkaerők fejlesztése szempontjából olyformán, hogy a törvény határozott intézkedéseket foglaljon magában a versenypiacra lépő leendő iparosok kvalifikációja iránt.

Ám legyen szabad mindenkinek vállalkozni, ha úgy tetszik s ha pénze van hozzá, de ne minden korlátozás és ellenőrzés nélkül, s a nem-iparos vállalkozó legyen köteles kimutatni, hogy szakértő művezetőt alkalmazott vállalatában, míg az pl. a ki a kézműiparos pályára lép, legyen köteles bizonyos időig a választott szakmával foglalkozni s abban magát tökéletesíteni. Ne hozzuk vissza a czéhbéli remeklési kényszert, de igenis kívánjuk meg, hogy az iparostanonczok előképzéssel bírjanak, szabjuk meg, mily mértékig tartoznak a szakbeli ismereteket elsajátítani; kívánjuk meg, hogy oly mester, a kinek üzleti viszonyai s egyéb körülményei nem engedik meg, hogy az iparral annak fejlesztése szempontjából is

foglalkozzék, ne tarthasson tanoncztot s ezáltal akadályozzuk meg, hogy kontárok lépjenek az életbe s nemcsak önmaguknak, de a hazai ipar ügyének is ártalmára legyenek.

Mondja ki az ipartörvény, hogy írni, olvasni nem tudó és 12-ik életévét be nem töltött fiú iparostanoncznak fel nem vehető. Mondja ki, hogy a tanoncztot tartó mester köteles a tanoncztot a szakbeli ismeretekbe bevezetni s a mellett a felállítandó szakiskolákban elméletileg kiképeztetni. Legyen kimondva a törvényben, hogy minden iparostanoncz szakbeli iparosokból álló testület előtt vizsgálatra köteles és a hatóságok iparüzésre való jogosítványt csak annak adjanak, a ki felszabadítási okmányt képes előmutatni, vagy ily okmánynyal bíró művezető felelősségére dolgozik.

Azt fogják erre mondani, hogy így illusorius a vállalkozási szabadság elve. Nem az; csak annyiban korlátozt, a mennyiben az ipar fejlődése kívánja. Nálunk — mint a fennebbi lapokon többször is érintettük — egyik főakadálya az iparfejlődésnek, hogy nagyobbara nem-iparos vállalkozók lepik el a piaczt, kiknek becsvágyát egyáltalán nem sarkallja a művészeti irányban haladás és a kik mellett a különben haladni igyekvő iparos is kénytelen a solidság s valódi becs helyett a külső látszatra fektetni a fősúlyt munkájában. Szük-

séges tehát ama vállalkozók szabadságát némileg korlátozni, s ezt legkönnyebben a javasolt módon érhetnénk el. Oly feltételnek tartjuk a szakképzett művezető alkalmazását minden üzlettelepen, mely nélkül nem lehet boldogulni magának a vállalkozónak sem, s melylyel eleje vétetik azon mostanában igen sok helyen észlelhető visszásságnak, hogy a bizonyos szakmához egyáltalán nem értő vállalkozó fiatal segédekkel dolgoztat és kontár, megbízhatlan munkát ad a közönség kezébe, talán olcsóbban, mint a lelkiismeretes iparos tehetné, de sokkal rosszabbat is, mint amaz.

Hasonlókép szükséges feltétel volna az iparos-tanonczok szakmabeli megvizsgálása a kitöltött tanidő után. Kézműiparosaink nagyrésze nem oly felvilágosodott még, nem birta magát annyira kiszakítani a czéhrendszer emlékeiből, hogy tanonczát, vulgo inasát ne oly eszköznek tekintse, a ki a háznál a cselédet pótolja s a kin bosszankodásában haragját kitöltheti. Így aztán az ipartanonczok nagy része, daczára annak, hogy igen sokan vannak, a kik hat évre vétetnek fel (a mit a törvénynek szintén nem szabadna megengedni s a tanonczidőt három, legfeljebb négy évben kellene fixirozni), mikor felszabadul, alig képes a legkisebb munkát is önállóan végezni, annál kevésbé valamit tervezni. Pedig ha nem tartjuk megengedhetőnek a

remekelési kötelezettség újra behozatalát, mely az önálló iparüzést kezdeni akaró fiatal iparosokat a már működő mesterek önkényének szolgálatná ki és számtalan visszaélést eredményezne, — szükséges, hogy az iparos tanoncztot addig ne szabadítsuk fel, míg meg nem győződünk arról, hogy az alap felett, melyre a további szakszerű haladás érdekében szükség van, rendelkezik a fiú; szükséges annál is inkább, mert ha a tanoncok határozott irányú kiképzése törvényben kötelező lesz a mesterekre s azon mestertől, a kinek tanoncjai nem állják ki a szakvizsgálatot, elvonatik a tanoncztartási jog, visszaszerezük az iparospálya elveszett népszerűségét és előmozdítjuk azt, hogy sokan fognak az iparospályára lépni a most — épen a fennebb vázolt visszasságok miatt idegenkedő műveltebb osztály gyermekei közül.

Azon kívánalmat, hogy 12 éven alóli és írni, olvasni nem tudó fiú iparostanoncznak felvehető ne legyen, indokolni is felesleges. A 8—9 éves fiú sokkal gyengébb testileg és szellemileg, semhogy rendszeresen haladhatna, hogy felfoghatná, átérthetné feladata komolyságát, és legtöbb esetben elsatnyúl, elbetegesedik, mire azon korba lép, hogy dolgozhatna. Az olvasni és írni tudás pedig oly követelmény, melynek hiányát — példák reá iparosiskoláink és a vasárnapi iskolák — sohasem

lehet kipótolni a nélkül, hogy egyéb, fontosabb tanulnivalókat ne kelljen elhanyagolni. Az iparos tanoncznak bírnia kell már a pályára lépéskor azon kulccsal, melynek segítségével behatolhat az ismeretek labirinthjába és nem szabad a tanoncz-idő alatt oktatásra szánt rövid órákat az olvasni tanulással fecsérelni el. Ma már tisztában vagyunk az iránt, hogy az iparosnak szakismeretei mellett általános műveltséggel is kell bírnia, hogy a társadalomban tényezőként szerepelhessen. S mivel az állam érdeke is kívánja, hogy az intellektuális erők minél nagyobb száma csoportosuljon épen a kézműipar körül, az államnak nem is szabad az iparosok általános művelődését az illetők tetszésére bízni. A törvényben kötelezőleg kell kimondatni annak, hogy az iparostanoncz a tanulási három (vagy megállapítandó akárhány) év alatt mily és mennyi iskolákat legyen köteles látogatni.

Arról, milyeneknek óhajtanánk az iskolákat, alább fogván részletesebben beszélni, itt csak azt kívánjuk, hogy a felszabadítást megelőző szakbeli vizsga sikeres eredményéhez legyen szükséges az elméleti iskola kielégítő bizonyítványa, ellenkező esetben vettessék vissza a tanoncz fél vagy egész évre is, a szerint, a mint ismeretei hiányosak.

A munkások és munkaadók közti viszonyok szabályozását is

részletezni kell az ipartörvényben. Az e részben eddig tett kísérletek semmi esetben sem vezetnek kielégítő eredményre, sőt mindig rosszabbítják a helyzetet. A fele részben mesterekből, fele részben munkásokból álló ipartársulati békéltető bizottságoknak alig akadt teendőjük, azért, mert az ipartársulatoknak alig tagja 40%-a az összes iparosoknak, másrészt, mert tapasztaltatott, hogy az elsőfokú iparhatóságok oly esetekben, midőn a békéltető bizottságok ítéletével valamely fél nem elégedett meg, absolute nem vették figyelembe újabb panasz esetén a békéltető bizottság ítéletét, és legtöbb esetben megmásították azt. Ez által ez intézmény rendkívül sokat veszített tekintélyében és népszerűségében.

De maguk az elsőfokú iparhatóságok is ahány, annyiféleképp határozzák a legtöbbnyire úgy, hogy a panaszos felek egyike sem nyer elégtételt. Mostani viszonyaink között a tanoncz vagy segéd bátran elszökhetik mesterétől, bátran megverheti azt, a nélkül, hogy példás büntetésben részesülne. Ósdi nézetnek fogják ezt tartani némelyek bizonyára, de csakis azok, akik nem ismerik a magyarországi iparosok helyzetét. A fővárosban talán nincsenek ily viszonyok, de a vidéken akárhányszor előfordul, hogy a mestert legnagyobb munkaidőben, nagyobb vállalkozásba kezdés után minden felmondás nélkül ott hagyja segédje és az

iparhatóság nem kényszerítheti őt, hogy elhagyott helyére visszatérjen, a mesternek pedig a munkáshiány érezhető veszteségeit fedeznie kell, a nélkül, hogy kártérítési igényeit valamely hatóság előtt megnyerhetné. Az oly eseteket pedig, midőn egyik iparos büntetlenül csábítja el egy másíknak munkását és a szerint kap igazságot, a milyen kedélyhangu-
latban találja az illető hatósági közeget, nem is említjük meg.

Hogy pedig az 1872-iki ipartörvény 98. §-ban e feladat teljesítésére utalt iparbizottságok egy, legfelebb két város kivételével meg nem alakultak, annál kevésbbé működhetnek, mindnyájan tudjuk.

Összevónva a fennebbieket, olyan törvényerejű iparrendre van szükség, melyet az egész országban egyformán lehessen alkalmazni s melynek segélyével könnyen és igazságosan lehessen minden súrlódást elhárítani. És ezen iparrend végrehajtását nem szabad többféle forum között megosztani. Legyen egy decentralisált hatóság, a mely az iparosügyekben első fokúlag dönt. Hozassék be e részben a külföldi békebirói szervezet. Iparosok ítéljenek iparügyekben elsőfokúlag, vagy legalább a polgári hatóság oldala mellett legyen egy iparosokból álló véleményező testület, melynek tagjai tiszteletből működnének és készséggel adnák meg az

iparosügyekben mindazon felvilágosító véleményyt, mely nélkül páratlan, igazságos ítéletet hozni nem lehet s mely nélkül az iparosok mindig rövidséget fognak szenvedni.

Kell továbbá, hogy az ipartörvény egy kellő és könnyen kezelhető iparszervezet körvonalait is megállapítsa. A régi czéhekbe köteles volt minden iparos tartozni, a czéh határozatai kötelezők voltak mindenkire. Most a szabadságot annyira vittük, hogy semmiféle kényszerről szó sem lehet. Vannak ipartársulatok, vannak kereskedelmi és iparkamrák, iparhatóságok, közigazgatási bizottság stb. és mindez a sok közeg nem bir sem különkülön, sem együttvéve oly hatáskörrel, hogy valamiben intézkedhetnék. Pedig a szak- és közös érdekek figyelemmel kísérése, a törvény végrehajtásának ellenőrzése s az önsegélyes és összműködés érdekében szükség van olyan szaktestületekre, melyek az iparérdekeket folyton szem előtt tartva, mintegy előmozdító tényezői legyenek az iparfejlődésnek. Milyen legyen e testület? Ez a kérdés. A jelenleg fennállóak vagy létezők közül egyik sem alkalmas e célra, még kevésbé alkalmas a Mudrony Soma által az 1879-ki iparoskongressuson védelt három fokú iparszervezet. Nem pedig azért, mert nézetünk szerint egy helyen kell összpontosúlni egy város vagy vidék avagy kerület iparérdekeinek és a fokozatos ipari

közigazgatás a chablonszerű bureaukráciának behozatala volna. Szerintünk — mert elismerjük, hogy a közös érdekeket, melyek az egyeseket direct anyagi haszonnal nem kecsegtetik, csak is úgy lehet védeni, ha az iparszervezet az összes iparosok felett áttekintést engedhet — szükséges, hogy valamennyi iparos kötelezőleg tagja legyen a vidéki vagy kerületi szervezetnek, mely szervezet a törvény azon intézkedéseinek, melyek nem tartoznak a fennebb körvonalozott béke-jury elébe — végrehajtását ne csak ellenőrizze, de egyenesen fogantossítsa is, pl. a tanonczvizsgáló bizottságokat kinevezze, az iparos-iskolák feletti felügyeletet és ellenőrzést vigye, felszabadítási okmányokat kiállítsa és minden, az ipart és az iparosokat érdeklő ügyben intézkedjék, e mellett véleményes javaslatokat tegyen a kormánynak minden, az ipar terén észlelt hiányra vonatkozólag, úgy újabb telepek nyitása vagy kedvezmények adása esetén.

Ez a szervezet nem állhat elő az ipartársulatokból, sőt ezen társulatok, melyeknek jelenleg úgyszólván létalapjuk is hiányzik, jelen alakjukban egyáltalán eltörölendők volnának. Oly társulat, melybe tetszés szerint léphet be aki akar, nem lehet hivatva az összes iparosság érdekei felett határozni. Olyan kényszerpedig, mely az iparosokat a társulatokba való belépésre kötelezzen, nem tartunk alkal-

mazhatónak, annyival kevésbé, mert a társulási szabadság elve egészen más szempontok védelme alá esik, mint a szabad vállalkozásé, s a társulási kényszer határozott visszalépés volna a nélkül, hogy eredményt érnénk el általa. Ha ugyanis a kötelező ipartársulatokra bízánk bizonyos általános ipari érdekek képviselését, például a szakoktatás ellenőrzését, képesítést stb. ez ipartársulatokat olyan tágkörű végrehajtó hatalommal kellene felruháznunk, milyent nem képzelhetünk anélkül, hogy be ne kelljen látnunk, miszerint legszeledebb kifejezést használva, ferde eredményeket érnénk el. A sokféle magánérdek mind előtérbe tolna, de ha ezt nem számítjuk is, a legtöbb esetben olyan, egymással homlok-egyenest ellenkező határozatok vagy javaslatok kerülnének ki ezen társulatokból, melyeket a kormány iparügyi szakelőadója semmiképp sem használhatna.

Aztán az iparos congressus-javasolta hármas forum költségei is tetemesek. Igaz, hogy nem nagyobbak a mostaniaknál, de hát ki mondja azt, hogy a mostani költségek nem nagyok? Az ipartársulati tagok rendesen olyan iparosok, a kik jobb módnak örvendenek, mégis nagy nehezen tudják tagdíjaikat fizetni. A kamarai illetékek pedig szintén nem csekélyek.

A mondottakból is már elég világos, hogy vagy az iparkamarák, vagy az ipartársulatok feleslegesek. Mi az első forumot, az ipartársulatokat eltörölnénk s a másodikat, a teljes végrehajtási joggal, tagított hatáskörrel felruházott iparkamarákat tennénk helyükbe. Ezeknek igen is lenne minden iparos tagja s az illetéket legczélszerűbb volna az állami adóval behajtani. Minden iparos szívesen fizetné azt, mert tudni fogná, hogy legalább haszna van egy áldozatért, s hogy a kamarák szava döntő úgy lefelé, mint felfelé. Azért a kamaráknak lehetne fiók bizottságokat szervezni, melyek a különböző szakmához tartozó iparosokat különlegesen érdeklő ügyekben vélemény-adásra szólíttatnának fel a központ által, stb. De a közös érdekbeli teendőket az iparkamara látná el. Ennek kellene alárendelni 1. az összes alsó és közép ipariskolákat; 2. a tanoncok és segédek nyilvántartását; 3. felszabadításokat; 4. ennek kellene véleményétől, illetőleg igazolványától függővé tenni az iparüzési jogosítványok kiadását; 5. e kamarának kellene a kivánalmakat, sérelmeket és panaszokat orvoslás végett a kormányhoz juttatni s minden, az ipart vagy az iparosokat érdeklő kormányi intézkedésnek előbb az iparkamarák tanácskozása alá kellene terjesztetni stb.

A Mudrony Soma központi ipartanácsát sokkal kevésbé tartjuk életképesnek, mint az országos közegészségügyi tanácsot, mely szervezetében rokon ezzel. Mi úgy képzeljük a kormány szakközegét, mint egy elméletileg képzett s a gyakorlati viszonyokkal ismerős, ha lehet, iparúzással tényleg is foglalkozott egyént, a ki a miniszteriumban az iparügyeket kezelné és az országot legalább évenként egyszer beutazná, hogy személyes meggyőződést szerezzen, vajjon a kamarák felterjesztései a tényleges viszonyoknak megfelelnek-e? Felesleges ott már tanácskozni, ahol a szakvélemények felterjesztetnek s aztán a fővárosi nagyiparosokból állandó központi ipartanács tagjai legtöbb esetben keresztet húznának vidéki kamarák javaslatain, s az országban levő viszonyokat, a kézműiparosok helyzetét nem ismervén, nem járhatnának el az iparosok érdekében. Míg az egy szakférfi működése arra szorítkoznék csak, hogy összeegyeztesse az analog viszonyok közt levő vidékek kívánalmait és számba vegye a különleges viszonyok követelményeit s akkép informálja a minisztert, hogy a kibocsájtandó rendeletek, hozandó intézkedések ne legyenek félszegek.

Arról, mik legyenek az ipartársulatokból, alább fogunk szólni, midőn az önsegélyes tevékenységéről emlékezendünk meg.

A munkaerők fejlesztése szempontjából,

melynek kétségkívül első sorban kell irányadónak lenni az iparügyi teendők körül, a fennebbieknél talán fontosabb

Közoktatásügyünk reformálása.

Bizonyítgatni is felesleges, mikép ha azt akarjuk, hogy egészséges, komoly irányban haladó és feladatának tudatával levő iparososztályunk legyen, nevelnünk kell ilyen magunknak. Hasonlókép szükségtelen az előbbi fejezetben elmondottak után bővebben fejtegetni, miszerint oktatásügyünk vezetői eddigelé nem méltatták figyelmükre az iparosnevelést és a hazai közoktatásügy állapotát két szélsőség jellemezte: egyfelől a néptanodák szűkre terjedő s csak a primitív ismeretek oktatásába bocsátkozó tananyaga, másfelől a tudományos pályákra képző tanintézetek hosszú sora; a minek lényeges befolyása volt arra, (hogy egy országszerte ismert nevű iparos szavait idézzem) hogy olyan lett az országban a hangulat, miszerint az apa azt mondja fiának: „ha tanulsz, úr lesz belőled, ha nem tanulsz mesterségre adlak,“ vagyis, hogy mindenki azon utat választá, a melyen magát az életben szükséges általános ismeretekben tökéletesítheti, s mivel az iparospályára lépő ifjak szellemi kiképzésével senki sem törődött, az, a kiben nem hiányzott a tudvágy, távol tartá magát az iparospályától.

A tanügy terén alkotmányosságunk kezdete óta tett folytonos kísérletek, toldozások, foldozások mind ugyanazon irányban mozogtak. Kiterjesztették az elemi iskolai tanfolyamot, alkottak úgynevezett hatosztályú magasabb elemi iskolákat, melyekben azonban nem tanítottak annyit és oly tárgyakat, hogy a további kiképzést nélkülözhetővé tehetnék volna; egyremásra állították fel a gymnasiumokat s a helyett, hogy korlátozták volna az ezen intézetekbe tódulók számát, még inkább fokozták azt az által, hogy a gymnasiumok rendkívüli sokasága folytán lehetővé tették, miszerint a gyenge tanulók ha egyik intézetben megbuktak, kereshettek egy másik olyan intézetet, a melyben keresztülészhatták a tanfolyamot. Teljesen elhanyagolták azon iskolákat, melyek művelt, képzett polgárokat volnának képesek nevelni s melyekből az egészséges középosztálynak kellett volna kikerülni. A jelenleg létező polgári iskolákat nem nevezhetjük ilyeneknek. Olyan zsákutczák azok, melyekből semmi irányban nincsen kijárási, melyek semmi féle pályára nem képesítenek, befejezett nevelést nem nyújtanak. Mióta pedig a reáliskolákat visszaadták tulajdonképi rendeltetésüknek, hogy t. i. a műegyetemre készítsék elő a növendékeket, ez iskoláktól sem várhatjuk, hogy derék iparosokat neveljenek.

Pedig megczáfolhatatlanul igaza van

Csengerynek, midőn azt mondja, hogy nem az írni-olvasni tudók százaléka dönt egy nemzet sorsa felett, hanem az a nemzet áll meg diadalmasan a nagy verseny minden terén, melynek nagy tudósai, műveltebb kereskedői, mezei gazdái, iparosai vannak, s hogy ebből kifolyólag azon iskolákra kell a fősúlyt fektetni, melyek művelt polgárokat, képzett iparosokat nevelnek.

Am ne hanyagoljuk el a főtanodára előkészítő oktatást, hogy legyenek tudósaink elegendő számmal, hagyjuk meg a reáliskolákat is a műegyetemhez vezető lépcső gyanánt, de szükséges, hogy az állam felismerje azon kötelességét, miszerint nemcsak tudósokat, de művelt középosztályt is kell nevelnie s ennek következtében áldoznia kell az úgynevezett középiskolákra, melyekkel jelenleg egyáltalán nem birunk. Tartassanak fenn a gymnasiumok és reáliskolák állami eszközökből, de csak annyi ily iskola legyen, a mennyi elegendő lesz a tudományos pályára készülő ifjak befogadására. A többi pedig alakíttassék át polgári, vagy ha e név jobban tetszik, középiskolává, melynek oly tág tért kell kijelölni, hogy a jövő nemzedék ama túlnyomóan nagy része, mely most szükségét érzi ugyan annak, hogy a népiskolában szerzett hiányos alapismeretekhez még a szükséges általános ismereteket elsajátíthassa, de nem találván e czélnak meg-

felelő tanintézetet, kénytelen a gymnasiumokba jární, honnét aztán négy-öt osztály elvége-zése után elmarad, s a mely — ha felállítatnak, ez iskolákat tömegesen igénybe veendi, eleget tanuljon ott arra, hogy ha a megállapított tanfo-lyamot elvégezte, mint művelt ifjú léphessen az iparos-pályára s majdan az életben ne kelljen pirulnia és elbuknia tudatlansága miatt.

Röviden, az ipar emelése érdekében nem szorosán vett ipariskolákra, hanem polgári vagy középtanodákra van szükség, melyek talán nem olyan divatosak, mint a külföld utánzásából eredő ipariskolai áramlat, de sokkal czélszerűbbek, sőt mondhatnánk, egyedül helyesek. A „Gewerbefortbildungs-Schule“-kat teljesen feleslegessé teszik a polgári isko-lák, ha azokat akképen szervezzük, hogy az iparos pályára lépő ifjú mindazon ismereteket megszerezhesse, melyeket új pályáján gyakor-latilag értékesíthet. Ez iskolákban pl. tanítani kellene a földrajzot, történelmet, hazai irodal-mat stb. dióhéjba szorítva, a fősúlyt azonban a természettudományokra, iparműtanra (tech-nológiára), kereskedelmi irálytanra, gyakorlati számtanra és könyv-vitelre kellene fektetni. Ugy kellene ez iskolákat szervezni, hogy azok tan-folyamának befejezése után a növendékeknek bizonyos — felsőbb előképzést nem igénylő pályákra tér nyitassék. Ilyen iskolát mind-azon városban kellene állítani, mely legalább

20 ezer lakossal bíró vidék központját képezi.

Ki állítsa fel ez iskolákat, melyekben a dolog természetéből folyólag lehetőleg ingyenesnek s így könnyen hozzáférhetőnek kell lenni az oktatásnak? A községek sokkal gyengébbek, semhogy rájuk lehetne róni e terhet. Másrészt látjuk a mostani polgári iskoláknál, hogy oly esetben, midőn az állam kötelezi ugyan a községeket egy iskola felállítására, de annak fenntartásához nem járul, aránytalanságnak kell beállani, úgy, hogy legfellebb néhány község tesz eleget a törvényben előírt kötelességének s a többit nem is lehet arra kényszeríteni. De másrészt kétségtelen, hogy a nevelés szorosán vett állami feladat s az államnak kell annak költségeit is viselni, vagyis a polgári és középiskolákat állami iskoláknak kell képzelnünk, ha azt akarjuk, hogy a célnak megfeleljenek.

Ezen iskolákkal párhuzamosan kellene gondoskodni átmenetileg azon ifjak oktatásáról, kik minden előképzés nélkül léptek az iparospályára, kiket természetesen a tudatlanságban hagyni nem szabad, de a kik a műhelyi szaktanulás mellett nem rendelkeznek annyi idővel, hogy a polgári iskolák rendszeres tanfolyamát látogassák. Ezek számára a fennebb vázolt polgári iskolákhoz teljesen hasonló szervezetű esti iskolákat és vasárnapi rajziskolákat kell állítani mindazon helyeken, hol

polgári iskola van. Ezen iskolák költségeit viselhetik a községek, sőt sokkal helyesebb, ha maguk az iparosok, illetve az iparkamarák tartják fenn azokat a kamarai illetékek egy részének e célra fordítása által. Az esti iskola látogatását kötelezővé kellene tenni, s az iparostanoncz felszabadításának attól kellene függeni (lásd 42. lap), s ez iskolák ellenőrzése az iparkamarákra volna bízandó, kivéve a paedagogiai ellenőrzést, melyet a vallás- és oktatásügyi miniszter közegei teljesítenének.

Azonfelül ki kellene mondani, hogy azon ifjú, a ki a polgáriiskolai tanfolyamot elvégezte, nincs kötve bizonyos évekig a műhelyi tanuláshoz, hanem mihelyt a mesterségben kellő ügyességet sajátított el és a szakvizsgát képes kiállani, felszabadítható, valamint azt is, hogy a polgáriiskolai vagy esti-iskolai teljes tanfolyamot végzett ifjú az alább vázolandó magasabb iparszakiskolába és tanműhelybe felvehető.

Ezen iskolák teljesen megfelelénének azon célnak, hogy az iparostanonczok a további haladásra és arra képeztessenek, hogy a meny nyiben önálló iparosokká lehetnek, üzletüknek kereskedelmi oldalát is rationális módon elláthassák és az életben szükséges általános műveltséggel birjanak. És miután ez iskolák a műhelyi oktatás kiegészítői kell, hogy legyenek, tovább menniök nem is szabad. Termé-

szetes, itt megállapodnunk nem lehet és a fennebbi alsó-iskolai képzéssel kapcsolatba kellene hozni azon magasabb, a szó szoros értelmében vett

ipari szakiskolákat,

melyek célja abban állana, hogy a tanulók műipari vagy művészeti irányban képeztessenek és ezáltal képességet nyerjenek ne csak szilárd, jó munkát előállítani, hanem egyszersmind magasabb műbecscsel bíró műveket is készíteni. Ezen iskoláknak volna az a nagy horderővel bíró feladatuk, hogy a kisipart egyfelől nagyiparrá, másfelől műiparrá változtassák át s így hazánkat az iparos országok sorába emelvén, a nemzetgazdasági tőkét hatalmasan fokozzák.

Ma természetesen nem ismerjük a faktorokat, melyek ezt eszközölhetnék, mert leszámítva azt a kevés idegen származású s külföldön tanult munkavezetőt, kik nagyobb iparosainknál foglalkozást találnak, alig létezik hazánkban oly iparos, a ki magasabb szakképzettséggel bírna, maguk a kisiparosok nagyobbára a legkezdetlegesebb fokát bírják a szükséges gyakorlati ismereteknek, melyek nélkül pedig a kisipar soha sem fog a kézművesség alacsony színvonaláról felemelkedni.

Ez oktatásra van nekünk nagy szükségünk. A dolog természetéből folyólag az ez

irányban való intensivebb kiképzésre csak akkor nyílik meg a tér, ha a fiatal iparos mesterségében már némi jártassággal bír, azaz segéddé lett. Ez iskoláknak teljesen egyöntetű, megállapított szervezettel kellene birniok s miután legfőbb szükség, hogy ezekben az elmélet a gyakorlattal legyen összekapcsolva, ezen ipariskolákat tanműhelyek nélkül képzelni nem is lehet. Itt külön kellene oktatni az asztalosokat és képfaragókat, az építészeket, gépészeket és műlakatosokat, még pedig úgy, hogy az elméletet azonnal alkalmazzák a kivitelben, vagyis eladásra készített műtárgyak előállításában közben tanulják meg azon magasabb, úgynevezett mesterfogásokat, melyekkel a külföldi és osztrák készárúk behozatalát mindinkább le kell szorítaniok.

S így világos, hogy ezen iskolákat és tanműhelyeket, milyeneknek az ország nagyobb iparos központjain pl. Pozsonyban, Sopronyban, Kassán, Debreczenben, Aradon, Kolozsvárott stb. kellene felállíttatniok, az állam és az iparosok összeműködésének kellene fenntartani, még pedig úgy, hogy az állam rendezné be az iskolákat fellállításukkor, gondoskodnék a tanerőkről s a költségesebb műszerekről; az iparosokból alakulandó szövetkezetek (vagy az iparkamarák fiókbizott-

ságai) pedig viselnék azok fenntartási költségeit olyformán, hogy talán a mostani ipartársulati alaptökeket átalakítanák anyagbeszerzési tőkéké, melyek segélyével a bizonyos fizetéssel ellátandó iparostanulók a különböző iparcikkek alkatrészeit, — esetleg egészen kész iparcikkeket is előállítanák s az ezek értékesítéséből befolyó haszon fordítatnék a vezető tanerők díjazására, műszerek pótolására, jutalmazásokra stb. Ma akárhány iparág van, melyekben idegen segítségre szorúlnak iparosaink, hogy megkaphassák a szükséges részeket. Pl. a butorok díszítésére szolgáló faragványokat vagy egyáltalán nem, vagy csak méregdrágáért lehet itthon megkapni, nem is szólva az egyes kocsiki- és gépszerekről stb., melyeknek hazai iparosaink kész vásárlói lennének, s melyek segélyével hatalmas lendületet lehetne adni az iparnak a nélkül, hogy az illető kézműiparosok károsíttatnának. A műipari szakiskolákban s a tanműhelyekben kiképzett egyének aztán nyugodt lelkiismerettel kezdhethetnének iparüzést, elég erősek lennének iparukban, s ekkor nem kellene többé mesterséges védintézkedéseket létesíteni, nem kellene félni az idegen behozataltól.

Miután pedig az ipar folytonos haladására való tekintettel iparosaink okulás tekintetében folytonosan utalva vannak a közvetlen látásra, okvetlenül szükséges, hogy legalább

egy nagyobb szabású iparmúzeumunk legyen kapcsolatban olyan magasabb műipariskolával, melyben a felsőbb kiképzést egészen művészeti irányban sajátíthassák el a tehetséges iparosifjak. Fokozatosan aztán gondoskodni kell (az állam-budgetbe évenként felveendő néhány ezer frt segélyével) arról, hogy ha szerényebben is, de az ország több részében rendeztessék be egy-egy iparmúzeum, melyeknek nem kellene épen a műipar valamennyi ágára kiterjedni, hanem leginkább azon iparágakra, melyek az illető központ által felölelt vidéken kiválóan jövedelmezők. Ezek segélyével rövid évek alatt el lehetne érni, hogy kézműiparunk az európaszerte megindult szépészeti irányú lendülettel egyenlípést tartson s így magában hordja az emelkedés tényezőit.

A fennebb vázolt teendők teljesítése azonban csak a jövőben hozná meg gyümölcsseit s addig teljes figyelmünknek kell azon intézkedések felé irányulni, melyeknek segélyével a magyar iparosok állapota már a jelenben annyira tűrhetővé tétessék, hogy ne kelljen nekik az existenciális kérdések által teljesen elvonatni az iparfejlesztés feladatától. É czélből szükséges

a vásárok és a házalás szabályozása.

Nem szükkörű vagy önző felfogás, de magasabb és pedig tisztán iparügyi szempont

diktálja elénk e két teendőt. A túlságosan felszaporodott vásárokat nem azért kívánjuk szabályoztatni, kevesbítettetni, mintha attól fél-nénk, hogy az azok által provokált verseny árt iparosainknak, hanem azért, mert a roppant sok vásár a rendelkezésünkre álló produktív munkás kezektől rendkívül sok időt elrabol. következőleg ártalmára van a termelésnek. Vannak iparosok, kik nemcsak a lakhelyükhöz közel fekvő vidék vásárait látogatják, de az ország nagy részét bekalandozzák, nem ritkán munkásszemélyzetük egy részét is magukkal vivén. Ezek természetesen a csomagolással, utazással stb. legalább az év egy harmadát elpocsékolják s nem néznek arra, hogy lelkiismeretesen készített cikkek jöjjenek ki a magukra hagyott munkásaik kezéből, hanem csak arra, hogy minél többet eladhassanak. Tudja ezt maga a fogyasztó közönség is, mely a kontár műveket markáns jelzővel „vásári munká“-nak nevezte el, a melyben nincsen köszönet. Ennek megakadályozása vagy korlátozása iparcikkeink versenyképessé tétele érdekében okvetlenül szükséges, habár a korlátozás nem terjed is ki a közönségesebb készítményekre, melyek a köznép szükségleteinek fedezésére szolgálnak s melyekben haladás ugy sem várható, sőt nem is szükséges, mert az a fogyasztás mérvét különben sem emelné. Törvényhozásilag kellene megállapítani; hogy az

iparosoknak mily tág terük legyen a vásárok látogatása tekintetében, hogy ne kockáztassák a meszszebb vidéken letelepült iparosok forgalmát az előidézett olcsóság miatt, s ne rontsák a magyar iparczikkék kelendőségét az olcsóbb eladhatás, kocsibérek, helypénzek stb. által szükségképen előidézett rosszabb anyag és lelkiismeretlen kidolgozás által jellegzett tárgyaik által.

A házalást hasonlóképen meg kell szorítani, mert az nem a hazai iparczikkék elárúsítását mozdítja elő, hanem azt eszközli, hogy külföldi vagy osztrák iparczikkékkel árasztatik el a közönség, s mert a házalók túlságosan elszaporodtak, sőt sok helyen „ideiglenes bazárok“ vagy „fiókküzetek“-nek elnevezett telepeken árulják czikkeiket és a fogyasztó közönség tetemes része horgukra akad, míg az iparosok műhelyeiben nyugosznak a szerszámok a megrendelések hiánya miatt.

Elég bőven kifejtettük fennebb, hogy a jelenlegi adózási viszonyok milyen aránytalan terheket rónak az iparos-termelésre. Azért itt inkább csak egyszerű jelzésére szorítkozhatunk annak, hogy

átalános adóreformra

van szükség, melynek értelmében a kézműiparosok a tényleges tisztajövedelem után ter-

melésük arányában adóztassanak meg s a különböző címeken kivetett mellékes adónevek, de kivált a fényüzési adó eltörültessenek s a fejlődésben levő ipartelepek kedvezményekben részesíttessenek, a pangó iparágak pedig oly előnyöket nyújtsanak a megadóztatásnál, melyek azok fellendülését elősegítsék.

Hasonlókép kimerítően részleteztük a fennebbi fejezetben azon állapotokat, melyek a hazai iparnak

állami védelem és támogatás

általi emelését teszik kívánatossá és melyekből kifolyólag a versenyképesség emelése céljából (legalább addig, míg iparunk annyira megerősödik, hogy nem lesz ráutalva a mesterséges védelemre) szükséges, hogy az állam által a hazai iparcikkek alkalmaztassanak s a hazai munkaerők munkával láttassanak el. A magyar ipar helyzete most nagyban hasonlít egy inséges év pusztításai által tönkre tett vidékéhez, melynek lakosságát rendkívüli eszközök igénybe vétele által szokták jövedelmi forráshoz juttatni. Ilyen „inséges munkák“-ra van szüksége a magyar iparnak addig, míg olyan kormány-férfiak nem intézik az ország sorsát, a kik belátják, hogy az ország pénzén az ország javaira történő építkezések, felszereléseknél stb. nemcsak méltányosság, de jogos követelés, hogy a hazai ipar részesíttessék a

munkában. Egy idő óta már helyesebb irány követetik e részben, a mennyiben az állami építkezéseknél olykor-olykor magyar iparost is foglalkoztatnak, ha egyébre nem, hát valami jelentéktelen munka-rész elkészítésére, sőt a kultuszminiszternek gondja volt rá, hogy az üvegfestészetet meghonosítsa és elfeledkezve arról, hogy még megállható kézműiparunk nincs, egyszerre a műipart veszi pártfogása alá. Vasútainknál még mindig külföldi iparosok, az állami telepeken nagyobbára idegen munkavezetők működnek.

Szükséges tehát, hogy a hazai iparcikkek és a magyar iparosok az állam által kezdetű építkezéseknél, az állam felügyelete alatt álló vasútaknál minden olyan munkálathoz alkalmaztassanak, melyeknél eddig mellőzettek; szükséges, hogy az állam a magyar ipar versenyképességének emelése szempontjából olyan munkákat is fogantatosítsa, melyek épen elkerülhetlenek nem volnának, de melyek által az iparosoknak alkalma nyílnék magukat egyes iparágakban tökéletesíteni stb.

Szükségesnek tartjuk, hogy kivált a hadi felszerelések: fegyverek s azok részei, ruhák, szíjjeneműek stb. a közös hadsereg részére is bizonyos részben magyar iparos vállalkozóknak adassanak ki, ne úgy, mint az eddigelő történt, hogy egyes bécsi nagyvállalkozó kezébe adatott az egész szállítás. Évenként meg-

kapják a keresk. és iparkamarák a körlevelet, hogy ennyi és ennyi bakancs, nadrág stb. szállításában leendő részvételre az iparosok felszólíttassanak s mégis nem igen tudunk esetet, melyben vidéken lakó kézműiparosok a hadfelszerelési szállításokban nagyobb mértékben részt vehettek volna. Pedig ennek nem a vállalkozási hiány az oka, hanem a szállítási versenyek kezelésénél követett eljárás, melynek értelmében rendszeren van valami kegyelt vállalkozó, — a kinek megígértetik, hogy megkapja a szállítmányt s annak előnyeiben nem részesülhetnek a kisebb iparosok, kik pedig csoportokká egyesülve szintoly jó minőségben s ugyan oly feltételek alatt előállítanak a szükségletet.

Nagyon kívánatos, hogy az anyagok szállítása körüli nehézségek egyöntetű vasúti díjszabások segélyével elháríttassanak. Nálunk ahány vasút, annyiféle díjtétel van, s ahány külön társulat vonalát kell az anyagnak érinteni, megannyi újabb teherrel növekszik annak ára, úgy, hogy mire feldolgozás alá kerülhet, lehetetlen, hogy sokkal többbe ne jöjjön az iparosnak, mint a hogy az osztrák iparos kapja; a miből természetes, hogy az elkészült árut sem lehet aztán oly olcsón adnia, mint amaz adhatja, még kevésbbé szállíthatja gyakran néhány száz mértföldre eső külföldi piacra, hol nálunk sokkal messzebb eső versenytársak

hódítják el a tért. Rendkívüli fokra megy a transitoforgalom értéke, vagyis azon áruké, melyek nyugatról keletre hazánkon keresztül vitetnek. A kelet szükségleteit pedig leginkább oly czikkek képezik, melyeket mi mindenkor képesek vagyunk előállítani s melyeket már geographiai helyzetünknel fogva is nekünk kellene szállítani, ha kereskedelmi politikánk nem akadályozna ebben s nem bocsájtaná ki e piacokat kezeinkből. Pamutárúk, gyapjú-, bőr, kötélárúk, cserép és vasedény, kocsik stb. mindenkor kész vevőkre találnak Romániában, Szerbiában és a Balkántartományokban, kivált ha a békés fejlődés időszaka megkezdődik. Sőt Konstantinápolyig küldhetnénk iparcikkeink legnagyobb részét, ha nem volnának a külföldi iparosoknak olyan előnyei felettünk, melyek közelségünk daczára is legyőznek bennünket. Szükséges volna tehát, hogy mindenfelé levő konsuljaink szigorúan teljesítsék kötelességüket, előmozdítsák iparunkat s propagandát csináljanak a magyar kivitelnek. Pontos és lelkiismeretes jelentéseket tegyenek az illető országok szükségleteiről és kereskedelmi, ipari forgalmáról és e jelentéseket a kormány által az iparkamarákhoz juttassák, hogy azok az iparosokat a kivitelre alkalmas oly czikkek készítésére buzdítsák, melyeknek biztos piacuk lenne. A konsuloknak kellene ép ugy, mint ezt a külállamok

kereskedelmi képviselői teszik, felvilágosításokat adni a szállítási előnyök, esetleg nehézségekről s a kormánynak e nehézségek elhárításáról gondoskodnia kell.

A mi meg éppen a külföldről behozott nyersanyagokat illeti, ezek érdekében olyan kereskedelmi és vámszerződésekre van szükség, melyek míg egyrészt készárúinknak idegen piacokat teremtsenek, másrészt azon nyersanyagok behozatalát, melyeket itt hon nem bírunk, megkönnyítsék. Egy szóval e részben a politikai tekinteteket okvetlenül alá kell rendelnünk a közgazdaságiaknak, mert minden országnak, de különösen nekünk első feladatunk vagyoniilag megerősödni.

Az állami védelem és támogatásnál természetesen a legfőbb volna azon sajátságos viszonynak, melyben Ausztriával állunk, lehetőleg a mi előnyünkre való fordítása s a magyar iparra felettébb káros osztrák-magyar vámszövetségnek megszüntetése, s a külön vám-és adóterület létesítése, mert csak ennek lehetne az önálló nemzeti gazdasági fejlődés és az ipar gyors lendülete a következménye; miután azonban e téren befejezett tényekkel állunk szemben, melyeket egy évtizeden át meg nem változtathatunk, az ez irányú kívánság csak jámbor óhaj marad, melynek teljesülését hiába várjuk legalább egyelőre s meg kell elégednünk azon óhajjal, hogy majdan, mikor az

alkotmány ide vágó részei újabb revisio alá vétetnek, lehetőleg érvényesítsük nem annyira kívánságainkat, mint inkább jogosan táplálható követeléseinket.

A pénz és hitelviszonyok jobbításának

kérdése is nagy részben az állami teendők közé tartozik, bár az ezirányú tevékenység terén a feladat nehezebb része a társadalmi teendők azon részét szaporítja, melyekkel iparosaink önmaguknak tartoznak. Azonban elvitázhatlan, hogy ha magukra hagyatnak, minden igyekezetük hiába való marad. Akármiféle intézményeket létesítsenek, ha az állam nem gondoskodik olcsó források nyitása által a könnyen hozzáférhető tőkékről, melyek az iparban nyerjenek hasznosítást; ha az állam nem szabályozza a kamatlábat és nem intézkedik a pénzintézetek uzsoráskodásainak meggátlása iránt, a mi teljesen jogában áll, — ha mondjuk, az állam nem adja meg az alapot a hitelképességet emelő és hitelszerzést megkönnyítő szövetkezetek és egyesületekhez, az önszegélyes tevékenységet nem koronázhatja siker.

Az államnak e részben gondjának kellene lenni pl. az osztrák-magyar bank fiókjai segítségével, hogy azok elegendő dotációt kapván ne csak a kereskedőket és földbirtokosokat vegyék fel a hitelképesek jegyzékébe, de a

solid kisiparosokat is, a kiket ugyanazon feltételek mellett részesítsenek az olcsó pénzben, mint a nagykereskedőket. E részben igen könnyen lehetne intézkedni, ha a kereskedelmi és iparkamarák s a helyhatóságok útján összeiratnának a hitelképes iparosok.

Hasonlóúl feladata volna ezen állami védelem alatt álló és szabadalommal bíró pénzintézeteknek, hogy az iparosok által alakítandó szövetkezetek ügyét, melyről csakhamar szólandunk, előmozdítsa s pl. az anyagszer-vagy kölcsönszövetkezet stb. váltóit leszámítolja természetesen azon olcsó kamatláb mellett, mely egyedül képes az iparosok ügyén segíteni.

Ezekben körvonaloztuk volna azon legszükségesebb teendőket, melyeket meggyőződésünk szerint az államnak minél előbb teljesítenie kell, ha iparunk versenyképességét előidézni akarjuk. Igaz, hogy az itt nagyjából elősorolt feladatok rendszeres folyamatban levő állami háztartásban sem oldhatók meg egyszerre, annál kevésbé várható ez nálunk, hol az államnak az egyensúly érdekében nagy nehézségekkel kell küzdeni. Azonban a fennebbi teendők oly természetűek, hogy csak meg kell kezdeni azok komoly, lelkiismeretes és következetes lebonyolítását s csakhamar érezhetők lesznek az üdvös következmények.

Akármilyen keveset lehet is tenni, de okvetlenül tennie kell az államnak, annyit, a mennyit lehet. Ez az egyedül helyes politikai tétel minden téren, de különösen az ipar terén.

Most midőn áttérnénk az ipar versenyképességének emelése körül munkálkodni hivatott második tényező: a társadalom feladatának körvonalozására, mindenekelőtt a társadalom azon részének teendőit vesszük tollhegyre, melyeknek önmaguk iránti kötelességük, az önfenntartási ösztön által is parancsolt feladatuk a korrallal haladva munkálkodás és önsegélylyel való művelése azon térnek, melyet az állam mostohasága egykor elparlagosodni engedett.

A fentebbiekből láttuk, hogy soha és sehol nem volt annyira szükség azon közmondás alkalmazására, miszerint „segíts magadon s az isten is megsegít,” mint ép az iparfejlesztésben, jelenleg. Ha teljesülnek is lassan-lassan a fennebbi lapokon kifejtett ohajok, melyeket az államkormányzat üdvös működésétől várunk, azok teljes hatása csak félig segít elérni azon célt, mely édes mindnyájunk előtt lebeg.

Pedig nálunk nagyon is meggyökerezett azon rossz szokás, hogy mindent a kormánytól várunk, mely pedig legjobb esetben is vajmi

keveset tehet az oly emberekért, kik önmagukkal nem törődnek. Ilyenek voltak eddig a magyar iparosok, ilyen azok többsége ma is. Azon 700 képviseléből, a kik az 1879-iki iparoskongresszuson részt vettek, legalább két-harmadrész nem követi otthon, műhelyében vagy családjá körében az önsegély elvét és megelégszik azzal, hogy szidja a mostoha állapotokat, a nagy többségről, kivált az idősebb iparosokról meg nem is akarunk szólani, azok egyáltalán nem éreznek kedvet nagyobb szabású tevékenységre.

Pedig az imént mondottak utolsó részéből kifolyólag különösen a hitelképesség emelése s a pénzviszonyok javítása céljából ilyenre van szükség, különben nem megyünk semmire, nem versenyezhetünk osztrák szomszédainkkal, annál kevésbé a külfölddel.

Azt mondjuk: drága a kamatláb, egyenes forrásból nem igen kaphat pénzt az iparos és kénytelen uzsorásokhoz fordulni. Ezen legegyszerűbben segíthetnek az úgynevezett fillérbankok, melyek az önsegély elvére levén alapítva, minden nehézség nélkül ellátják a megszorult iparost a szükséges pénzzel. Hetenkint eszközölt aránylag csekély befizetések segélyével olyan tőkére tesz szert ezen bankok részvényese, melynek erejéig már az első befizetések teljesítése után olcsó kölcsönt kap, melyet ha viszonyai másképp nem engedik,

a heti befizetések kapcsán apró részletekben törleszt, mi által a különben sem magas kamat oly apróra oszlik meg, hogy az illető észre sem veszi. Ilyen fillérbankot vagy önsegélyző intézetet minden városban vagy községben állíthatnának, sőt kell is hogy állítanának az iparosok. Leghelyesebb volna, ha a jelenlegi ipartársulatok alakulnának át ilyenekké úgy, hogy a nyagbeszerzési szövetkezetekkel volnának a fillérbankok összekapcsolva.

Az ipartársulatok jelen alakjukban mit sem érnek, mit sem használhatnak. Pedig majdnem mindeniknek van még a czéhektől örökölt vagyona, mely sem általános ipari célokra, sem a tagok előnyére nem gyümölcöszik. Ezeket a tőkétet ügyesen s egyszerűen lehet anyagbeszerzési tőkéknek felhasználni. A szállítási nehézségek stb. megdrágítják az anyagokat, a készpénzzel fizetni csak ritkán tudó iparosnak még drágábbá jönnek azok s mikor már benne fekszik is a pénze, nem adhatja el az abból készült cikket, ha csak veszteséggel adni nem akarja, mert a behozott készárúkat olcsóbban veszi a közönség, mint a mennyibe neki magának került az előállított árúcikk. Ha azonban egy összeállott szövetkezet nagyban, készpénzfizetés mellett rendeli meg az anyagot, az először olcsóbb, másodsor az eladó még bizonyos százalékot el is enged az

azonnali fizetés előnyeért. Most már ha az iparos, ki a szövetkezetnek tagja, akár fizethet azonnal, akár később, bizonyos határidő alatt, ugyanazon áron veszi meg a neki szükséges anyagot a szövetkezettől, a mennyibe ennek a nagybani árszámítás szerint kerül, természetesen, hogy pontosan dolgozhatik, elkészítheti a megrendelt cikkeket és tetemesen olcsóbban adhatja azokat mint most, mikor uzsorás pénzből drágán vett anyagból dolgozik.

E kétféle szervezet segélyével aztán könnyen szövetkezhetnének iparosaink k é s z á r ú r a k t á r a k s e l á r ú s í t á s i c s a r n o k o k berendezése céljából. Tudjuk, hogy a megrendelésre való dolgozás nagyon is szűk körre szorítja az iparos működési terét s legkevesebbé sem alkalmas arra, hogy a mestert díszesebb és becsesebb cikkek készítésére serkentse, az újabb találmányokat és műipari haladás eredményeit értékesítse. Másrészt úgy az anyagok, mint a készcikkek ára bizonyos hullámnak van alávetve, mely hullámnak esélyeire előkészülve lenni nem igen lehet, végre az iparcikkek árát nem ritkán a konkurencia is befolyásolja még pedig sem az iparosnak, sem az iparügynöknek s az iparfejlesztésnek előnyére. Ellenben mindezen nehézségek elenyésznek, ha pl. bizonyos szakhoz tartozó iparosok egyesülnek s az olcsó pénz és olcsó anyagszerek segélyével oly időben is folyton dolgozhatván,

mikor a megrendelések gyérek, azon helyzetbe jutnak, hogy díszes és ízléses áruikat egyforma áron adhatják el egy közösen kezelt eladási helyiségben, melynek szükségletét egyenlő vagy megközelítőleg egyenlő arányban fedezvén, a haszonban is ily arányban osztoznak s nincsenek kitéve annak a mostanában gyakran előforduló esetnek, hogy a megszorult iparos társainak s az iparügynek kárára kénytelen potom-áron elvesztegetni cikkeiket, csakhogy szükségleteit fedezhesse vagy zaklató hitelezőit kielégíthesse.

Az ilyen társulatok segélyével mindenféle rossz üzleti viszonyok daczára is elérnénk azt, hogy rendezett állapotok közt élő iparosaink volnának, a kiknek nem kellene minden gondjukat a megélhetésre fordítani, hanem alkalmuk nyílnék tehetségüket oda irányozni, hogy a kezeikből kikerülő cikkek legalább is olyanok legyenek, mint a külföldről vagy Ausztriából behozottak.

Igaz, hogy e célból még egy nagy átalakuláson kell átmenni jelenlegi iparosainknak. Azt értjük ezalatt, a minek Zichy Jenő gróf e szavakkal adott kifejezést: „Dolgozzunk többet és ne politizáljunk.“ Mostani iparosainknak 50 százaléka nem szorgalmas, nem takarékos és nem viszonyainak megfelelőleg él. E három hibát kell levetkőzniök, ha boldogulni akarnak. Ma már nincs oly kor,

midőn a sült galamb valakinek a szájába rö-
pülne, kiki csak tehetsége és működése érté-
kéhez képest méltányoltatik. A mely méhe
nem dolgozik a kaptárban, azt megölik dol-
gos társai, a mely ember a nemzet termelési
processusában nem teljesíti feladatát, annak
el kell vesznie. Minél többet dolgozunk, minél
többet tanulunk, hogy a haladott igényeknek
megfelelően dolgozhassunk, annál gazdagabban
fog munkánk gyümölcsözni, annál nagyobb
mértvben fogjuk az ipar versenyképességét
előmozdítani.

A pontosság és lelkiismeretesség a mun-
kában olyan feltétel, mely ha nincs meg,
hiába irunk könyveket az iparosok érdekében.
Ha nem dolgozunk pontosan, elidegenítjük a
vásárló közönséget, mely rá jön a lelkiisme-
retlenségre s nem dolgoztat nálunk. Ha a
magyarországi iparosok e feltételeknek meg-
felelnek, a fogyasztó közönség is befogja látni,
hogy felesleges idegenkednie, mert bátran
rábízhatja magát a becsületesen dolgozó ipa-
rosra, szóval helyre lesz állítva a magy a r
i p a r h i t e l e, mely jelenleg nagyon meg van
ingatva.

A takarékoság által csak önma-
gunk iránti kötelességet teljesítünk s azért
azt nem is kell senkinek külön figyelmébe
ajánlani. Azt azonban igenis meg kell itt em-
lítenünk, hogy a ki nem takarékos és nem

addig nyújtózik a meddig a takaró ér, hanem nagyurat játszik és olyan szerepet akar vinni a társadalomban, mely meg nem illeti s melybe bele sem találja magát, az nem csak önmaga, de a társadalom ellen is bűnt követ el, és legkevesbbé sem várhatja, hogy a társadalom újra lábaira segítse ha elbukott, vagy táplálja ferde irányú hajlamainak kielégítésére czélzó vágyait. Ilyen iparosunk nagyon sok van, azért vettük fel ezt a pontot könyvecskénkbe. Vidéki városainkban a vendéglőkben, nyári tekepályákon és kávéházakban stereotyp alakok az iparosok, kik mulatnak akkor, mikor dolgozniok kellene, a kik elkártyázzák nem ritkán azt az „előpénzt“ is, a mit egy-egy megrendelésre kapnak. Van aztán egy másik speciálitása a vidéki magyar iparosnak, s ez a politikus. A törvényhatósági bizottságban, hol a város vagy község azon lakosai teljesítik polgári kötelességüket, kiknek elég birtokuk vagy jövedelmük van arra, hogy különös foglalkozás nélkül megéljenek, majd mindenütt találunk két három asztalost, czipészt, szóval iparost, a ki szerepelhetnémség és a hamis fény által elvakítva, elhanyagolja üzletét, tönkre jutni engedi családját, csakhogy minél több időt szentelhessen a „közügyek“nek. Persze, azt nem akarja az ilyen iparos belátni, hogy a közügyek nélküle is rendesen folynának és ő mestersége mellett többet hasz-

nálna a „közügyek“-nek, mintha olyan dolgokba kontárkodik bele, melyekhez nem ért. Erről a politikus csizmadiáskodásról le kell szokni az illetőknek, mert az ilyenek leginkább discreditálják hazai iparunkat. Nem akarnánk félreértetni; mi igenis szeretjük, ha az iparos mint polgár alkotmányos jogokat élvez és polgártársai bizalma a képviselőtestületbe ülteti, de hogy ennek rovására az illető mindig a „klubbokban“ vitassa a városi ügyeket, hogy elkábítva az ingyenes dicsőségtől, tanonczeit és nem eléggé jártas segédeit hagyja kontárkodni felügyelet nélkül, oly bűnnek tartjuk, melyet maguknak az iparosoknak kell szigorúan megtorolni az által, hogy kizárják maguk közül az ilyen embert és nem engedik magukat általa tévútra vezetetni, hanem megmaradnak lelkiismeretesen műszereik mellett.

Ennyit az iparosok kötelességeiről általában. Most szóljunk valamit arról, mit tegyen a fogyasztó közönség az iparfejlesztés érdekében.

Ezt a kérdést újabb időben sűrűn szellőztetik a nélkül, hogy feleletet tudnának rá adni és mindenféle eszközhöz igyekeznek folyamodni, a nélkül, hogy az egyedül helyes utat megtalálnák. Nagy a zavartság e részben, nincsenek tisztázva az eszmék s azért nem is lehet várni, hogy a megindult iparvédmozgalomnak

hamarosan üdvös eredménye legyen. Ezért mondott csütörtököt a székesfehérvári gyűlés, melyhez pedig oly sok szép reményt kötött mindenki.

Pedig azért legkevésbé sem szabad lemondanunk e kérdésről, mert annak rendkívüli fontossága van s mert könyvecskénk elején elég világosan fejtegettük azon viszonyt, melyben a közönség az iparhoz s annak fejlődéséhez áll. Szükséges, hogy folytonosan figyelmünk tárgyát képezze a hazai ipar emelése s az, hogy a közönség e czélnak megnyeressék.

Természetesen ezt védegyleti mozgalommal, olyan erőlködésekkel, melyek egyszerre akarnak eredményre vezetni, elérni nem lehet. A mi g Magyarországon fel nincsen támasztva az a közszellem, mely az iparérdekeket nemzeti létérdekeknek ismeri el, a mi g a magyar közönséget át nem hatja az a meggyőződés, hogy a mit az ipar érdekében tesz, a saját és édes mindnyájunk érdekében cselekszi, nem lehet azt várni, hogy a hazai iparcikkek teljesen kiszorítsák a külföldieket. Ez pedig nem egy, se nem két hónap műve; ezt egy akármilyen nagyszabásu védegylet sem eszközölheti. Ezt csak apródonkint lehet elérni, lépésről-lépésre hódítván a tért, külön meggyőzván minden egyes embert az iparpártolás fontosságáról és szükségességéről, mert csak akkor koronázza

a fáradozásokat siker, ha egytől-egyig e hazának minden fia megteszi kötelességét. Hogy pedig mindenkinek minél könnyebb legyen e kötelesség teljesítése, nem szabad felállítanunk merev határfalakat, melyeket átlépni tilos; úgy kell az átalakulást eszközölni, az iparossági szellemet felébreszteni, hogy azok, kik eddig ebből vagy abból az okból egyáltalán nem reflektáltak a hazai iparra, észrevétlenül benne találják magukat a mozgalomban s buzgó apostolai legyenek annak.

Leghatalmasabb elősegítője a hazai ipar versenyképessé tételének a divat. Nehány ember felkarol valamit s mivel az új, a többiek utánna mennek s megteremtnek egy oly irányt, oly áramlatot, melyet csakhamar mindenki követ. Így hozza ezt már magával az emberi természet, a hiuság, a hátramaradni nem akarás stb. Az iparossági szellemhez vezető ut első mértföldje a divat nevet kell, hogy viselje. Meg kell kezdenünk a hazai ipart pártolni, hogy a közönség utánunk pártolja azt divatból s mikor már ez az iparpártolási divat általános lesz, oda kell hatnunk, hogy ki ne zökkenjen ebből a divatból s belássa, miszerint az saját előnyére is szolgál.

Ez irányban mindenesetre a magyar főurakat illeti a kezdeményezés, az előljárás. A főnemesség nálunk olyan tényező, mely gaz-

dagságnak, tekintélynek és tiszteletnek örvend s csak meg kell indítania a helyes irányú tevékenységet, mindenfelé követőkre fog találni. Főuraink tetemes összeget költenek el évenként külföldön, roppant pénzeket fecsérelnek el olyan luxustárgyakra, melyeknek ára idegen mesteremberek kezei közé szivárog, szóval évenként milliókkal szegényítik az országot, mert a pénz, melyet egyszer külföldre menni engedünk, egy könnyen nem édesgethető vissza onnét. Ha főuraink hazafiak akarnak lenni, nem fognak habozni, hogy a magyar ipart pártolják, hazai készítményeket vegyenek, habár azok ma még nem állanak is a tökély azon fokán, melyen a külföldi cikkek. Mi nem ringatjuk magunkat illúziókba iparunk tökéletessége iránt; tudjuk, hogy a franczia szőnyeget, ruhakelméket, selyemárukat stb. távolról sem vagyunk képesek úgy előállítani, a hogy azok a párisi iparosok műtermeit díszítik. Ámde azt is tudjuk, hogy akármennyire messze állunk is némely iparágban a tökéletességtől, pár év alatt képesek vagyunk utólézni a külföldet és lépést haladni azzal, ha nem hiányzanak eszközeink.

És aztán azért nem kell halinaposztót meg daróczot viselni a férfiaknak, kék babos kartont a hölgyeknek, mint némelyek, kik ma hazai készítményeket párisi vignetta alatt vásárolnak, gondolják.

A magyar ipar czikkei ugy a ruházat, mint a háztartás és a luxus terén tisztességesen megállják helyüket és senki sem fog ujjal mutatni arra, a ki ilyeneket vásárol és ilyeneket visel, kivált ha belátják azon üdvös következményeket, melyeket az itthon vásárlás az által von maga után, hogy itthon, a forgalomban marad a pénz, melyet kiadunk s nagyon könnyen visszaszivárog az újra erszényünkbe.

Ezt a nagy közönséggel megértetni nem oly nehéz, csak kezdeményezni kell. Főuraink kezdeményezése alkalmas lehet arra, hogy az ország fővárosát ipari góczponttá tegye és a mostani, idegen czikkeket áruló üzerek helyére magyar iparosok, a becsületes munka emberei lépjenek. Vidéken e feladat a kaszinókra és nőegyletekre esik. Előbbi egyletek az összes intelligens férfivilágot felölelik s manapság egészen elaludtak, mert nem fejtenek ki társadalmi tevékenységet. Csak ez ad a kaszinóknak magasabb szempontból létjogosultságot, s ennek megfelelni legszebb alkalom kínálkozik most. A kaszinóknak azon szerep jut, hogy a családfőket, fiatal embereket stb. egyszóval az intelligens férfivilágot megnyerjék a hazai iparnak, buzdítsák őket itthon készült áruk vásárlására. Alakíthatnának olyan — nem a külsőségekkel tüntetni szerető s azért a dolognak lényegében mit sem használó — fiókegyesületeket, melyek

az iparpártolást tűznék ki feladatukul; felolvasásokat tarthatnának, melyeknek célja az iparügy népszerűvé tétele volna; rendezhetnének olyan ünnepélyeket, melyek pl. a városban rendezett ipari versenyben leginkább kitűnt iparosok munkáinak jutalmazását eszközölnék. Pl. pályázatokat hirdetnének különböző iparcikkekre s a legsikerültebbeket díjakban részesítenék, azután valamennyit kisorsolnák. Ez által először fokoznák az iparosok munkakedvét, azután felkeltenék a közönség érdeklődését, kíváncsiságát, úgy, hogy az folyton figyelemmel tartaná a hazai ipar fejlődésének menetét. Rendezhetnének, sőt kellene is, hogy rendezzenek helyi kiállításokat, melyekre holmi kis ünnepélyek által a közeli vidék előkelő közönségét is becsalogatnák stb. Az ilyen dolgokat mind olyan testület intézheti legjobban s a sikerre való legtöbb kilátással, mely az összes intelligenciát felöleli s mely ha elől megy, senki sem marad hátra.

Hasonló áll a nőegyletekről is, melyek mostanában csak a jótékonyságnak élnek. A jótékonyság mindenestre egyike a legszebb női erényeknek, azonban még nem elég arra, hogy boldoguljunk. A jótékonyságot külföldön a rendőrség gyakorolja s a hölgyeknek más, nem kevésbé fontos társadalmi feladatok munkálása jut osztályrészül. Nekik, miután tagjaik nagyobb része családanya, vagy felserdült

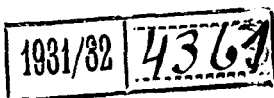
hajadon, ki egykor szintén tulajdon háztartással birand, erős elhatározással a fényűzés és pazarlás ellen kellene küzdelmet indítani, mert ha nem akarjuk magunkat áztatni, be kell vallanunk, hogy sokkal többet költünk, mint a mennyit jövedelmeink arányában szabad volna, hogy a magánháztartások azon idült bajban szenvednek, mely állami háztartásunkat jellemzi: a deficitekben. Pedig szegény nemzet, szegény közönség nem mozdíthatja elő az ipart, ezt csak rendezett viszonyok közt levő, vagy gazdag ember teheti. A legszükségesebb tehát, hogy az egyensúly mindenfelé helyre legyen állítva a kiadások és bevételek között s hogy mint fennebb mondottuk: a pénz itthon maradjon. Ezt legjobban a hölgyek tehetik, ha szakítanak a jelenleg már túlságba ment luxussal, ha azokat a töménytelen piperecikkeket, melyekért most milliók vándorolnak Bécsbe, Párisba, Brüsszelbe stb. egyelőre nélkülözik vagy egyszerűbbekkel s olcsóbbakkal cserélik fel.

Az ilyen üdvös tevékenységet aztán állandóan meleg figyelemmel kíséreni, a hol a buzgalom lánkadna, serkentenit, bátorítani; a hol a mozgalom még meg nem indult volna, felébreszteni s az eredményeket mindenkor kiválóan feltüntetni a hazafias magyar sajtó feladata. A magyar hirlapirodalom e nemes

feladatot készségesen fogadja el, s meg vagyunk győződve, nem fogja azt siker nélkül teljesíteni.

Akkor aztán egy évtized alatt egészen más lesz Magyarország képe. A magyar iparos nem lesz többé koldus és kontár. A hazai iparcikkeket nem fogják zsibvásárra való lomoknak nevezni s a magyar társadalom azon öntudatban, hogy megtette kötelességét és hogy egy olyan osztályt teremtett, mely a munka és szorgalom jeligéje alatt legerősebb védbástyánkat képezendi az elszegényedés ellen, boldog leend és jóllétnek fog örvendeni.

Ezt az időt elérni, ezt az eredményt felmutatni egyesülj hazám népe lankadatlan buzgalommal, a fajunkat jellemző szívós kitartással s akkor bizton sikert érünk el, mert mint a költő mondja: „erős szivláng alatt az elszántság hatalma és az érczakarat“ mindent kivívhat.

96606